

Kungl. Gustav Adolfs Akademien

SVENSKA LEKAR

1.

GOTLÄNDSKA LEKAR

SAMLADE AV

P. A. SÄVE

UTGIVNA AV

HERBERT GUSTAVSON

UPPSALA OCH STOCKHOLM

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

KUNGL. GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN

SVENSKA LEKAR

1.

GOTLÄNDSKA LEKAR

SAMLADE AV

P. A. SÄVE

UTGIVNA AV

HERBERT GUSTAVSON

UPPSALA OCH STOCKHOLM · ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

UTGIVET MED UNDERSTÖD FRÅN
LÅNGMANSKA KULTURFONDEN OCH
HUMANISTISKA FONDEN

UPPSALA 1948

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

FÖRORD

De gotländska folklekar, vilka insamlats av den store samlaren och upptecknaren av Gotlands folkmål och folkminnen, Per Arvid Säve (1811—1887), och vilka härmed för första gången utgivnas av trycket, återfinnas till sin huvuddel i hans Gotländska samlingar, banden I och III, handskrifter i Uppsala Universitetsbibliotek, sign. R 623: 1, resp. 3, där de bilda särskilda avdelningar under titeln »Gotländska Lekar, Högtider, Danser, Musik m. m.». Enstaka lekar, särskilt danslekar och ramsor, återfinnas bland visorna (i R. 623: 2—5) och ordstaven (i samma volymer). Dessa lekar hava medtagits i denna samling. En del vaggvisor och andra barnrim hava av Säve medtagits bland lekarna, och fördenskull ingå de även här. Bland visorna finnas ytterligare ett antal barnrim, vilka komma att ingå i den under arbete varande utgåvan av Säves visor.

Såsom av Säves titelblad framgår, ingå i Ms bland lekarna även skildringar av högtider, danser och musik. Ett stort rum fyller den breda skildringen av Bond-bröllop på Gotland, som omfattar sidd. 19—42 i Säves Ms (se Lithberg i Fataburen 1906, 1907, 1908, 1911), och av Krans-Gildet (Ms s. 43—45), Vår första Upsala-färd (s. 122 ff.), Fastlagsmåndag och 1:sta Maj (s. 126 f.), Barnkammaren etc. (s. 134 ff.). Vidare finnas bland lekarna några visor, vall-låtar och polskor. Allt detta har här givetvis uteslutits. Dessutom ha här uteslutits vissa enkla tidsfördriv o. d., såsom Såpbubblor (I Lek. nr 124), Koka karameller (I Lek. nr 125), Pinä fis (I: 131), Gå med eld i munnen (I: 133), Smälta socker på ljuset (I: 134), Pappers-Ormar (I: 135), Steka äpplen (I: 136), Göra lång näsa (I: 138), Knäppa med tummen (I: 151), Knäppa med

fingrarna (I: 152), Klä' till examen (I: 156), Ringa med laddstake (I: 163), Slå eld med klackarna (I: 166), Leka med sprutor (I: 167), Stryka eld på kattens rygg (I: 173), Kläda ut en hund (I: 174), Figurer på den isiga fönsterrutan (I: 176), Röka tobak (I: 177), Ha' Dufvor (I: 178), Ha' kaniner (I: 179), Ha' ekorrar (I: 180), Fånga Foglar (I: 181), Ha' foglar (I: 182), Köra med Getbockar (I: 183), Egna kreatur (I: 184), Ha fartyg (I: 185), Bygga fartyg och »Segla» (I: 186), Segla med Näsduk (I: 187), Åka med bönder (I: 209), Snö-kärring (I: 211), Krama väder med händerna (I: 214), Gå på tåna (I: 215), Segla och ro i hamnen (I: 223), Resa till Holstein eller Tyskland (I: 224), Tala om historier (I: 225), Klä' ut sig (I: 228), Leka bod (I: 230), Leka predika (I: 233), Baka bröd (I: 240), Leka barn-kristning (I: 245), Lök i papperskasse (I: 248), Spela på näsan (I: 249), Måcksisa (I: 322), vidare Dryckes-lek (III: 30, 31) och Fullmagt för DunderDonsGubbe (III: 37).

På första sidan i Säves ms., står »Denna samling af Gotländska Lekar, Högtider m. m. är af mig börjad i Visby 1846. P. A. Säve.» Anledningen till att han just vid denna tid satte igång insamlingen av lekar var, att de närmast föregående åren utkommit några betydande arbeten innehållande svenska folklekar, nämligen främst Arwidssons Svenska fornsånger 1842 och Dybecks Runa 1842 ff. samt för Gotlands vidkommande C. J. O. Laurins avhandling De paroeciis in Gothlandia Burgs et Stånga 1842 och brodern Carl Säves Bemærkninger over Øen Gotland (i Molbechs Historisk Tidsskrift) 1843. Vid skildringen av parkspelet bygger Säve också i stor utsträckning på Laurins beskrivning därav.

Det senaste datum, som förekommer i Säves leksamling är 3/2 1878, som står vid den sista leken (III Lek. 43).

Ut i Säves samling äro lekarna ej systematiskt ordnade, utan tydligen har han efter den första uppläggnings efterhand infört vad han upptecknat. Här ha de ordnats i större grupper: Idrottslekar, Sällskapslekar, Sångelekar o. s. v. Det gotländska våget har inom idrottslekarna sammanhållits som en enhet. Eljes ha inom de större grupperna likartade lekar i någon mån sammanförts, ehuru strängt systematisk ordning ej avsetts. Indelningen bygger på Landsmåls- och folkminnesarkivets sakregister över lekar, vilket på sin tid uppgjordes av docenten Johan Götlind och fröken Ella Odstedt.

Vid utredningen har Säves manuskript bokstavstroget följts. Dock hava förkortningar i regel upplösts, åtminstone inne i sammanhängande text. Säves citationstecken kring lektermer och dialektord

har utbytt mot kursiv. De hänvisningar som förekomma i Säves Ms ha av typografiska skäl flyttats till anmärkningarna. Hänvisningar mellan olika lekar hos Säve ha uteslutits. I marginalen finnas en del blyertsanteckningar av Carl Säves hand, huvudsakligen av ortografisk natur; dessa ha ej medtagits.

Säve uppger i regel sagesman eller -män för varje lek, varvid dock är att märka, att vederbörande ej alltid är sagesman för hela skildringen, utan ofta blott uppgivit sig känna till leken i fråga eller gjort ett och annat meddelande därom, såsom när Catharina Bodilla Östman (från Burs) står under leken Snöbollskrig (från Visby).

Litteraturhänvisningarna göra givetvis ej anspråk på fullständighet ens för nordiskt område. Viktigare nordiska verk och tidskrifter ha genomgåts och inom det övriga germanska området de viktigaste leksamlingarna.

Ett par tillägg må här göras. Ut i Bidrag till nord. filologi tillägnade Emil Olson $\frac{9}{6}$ 1936 berör D. Strömbäck nr 235 å s. 378 ff. I S. Rothman, Östgötska folkminnen (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 8) finnas motsvarigheter till nr 122 å s. 135; nr 153, s. 135; nr 205, s. 109; nr 210, s. 110; nr 214—215, s. 119; 216, 218, s. 116; 220, s. 114. I C.-M. Bergstrand, Våra gamla berättelser (1944), återfinnas nr 216, 218 å s. 51. Ut i Fataburen 1948 har M. Rehnberg behandlat nr 20 A å s. 196; nr 62 å s. 195 och nr 235—240 å s. 169 o. 180—192.

Ut i Norsk folkediktning. Rim, Gåtor, Ordtøke. Med innleiingar og merknader av Knut Liestøl, Oslo 1941, finnas motsvarigheter till nr 77 B, C å s. 87 f., nr 200, s. 129; nr 204, s. 30; nr 216, 218, s. 19, 21, 118—123; nr 220, s. 15, 123, 125; nr 306, s. 87; nr 310, s. 88; nr 315, s. 85; nr 320, s. 92; nr 321, s. 100.

Genom förbiseende har den i anmärkningarna ofta citerade H. Rosenströms namn icke kommit med i litteraturförteckningen. Hans leksamling återfinnes i den där upptagna Hembygdsminnen, samlade av Elevförbundet vid Borgå folkhögskola, 12, 1934.

Avskrivningen av manuskriptet, vilken utförts av arkivbiträdet fru Greta Löfgren, har liksom mitt redigeringsarbete bekostats av Kungl. Gustav Adolfs Akademien, till vars styrelse jag härmed framför mitt värdsamma tack. I främsta rummet gäller detta Akademiens sekreterare, professor Jöran Sahlgren, som på allt sätt gynnat arbetet och bistått med goda råd såväl beträffande redigeringen som tryckningen. Vidare har jag att tacka chefen för Landsmåls- och Folkminnes-

arkivet, professor Dag Strömbäck, för stort tillmötesgående vid disposition av arbetstid för kommentaren. För värdefulla upplysningar har jag vidare att tacka docenten Å. Campbell, arkivarien J. Ejdestam och arkivbiträdet fröken Ella Odstedt. Folkhögskolläraren, fil. kand. Nils Dencker, vilken kommenterat melodierna, är jag ävenledes tack skyldig.

Uppsala i mars 1948.

Herbert Gustavson.

IDROTTSLEKAR

A. Det Gotländska Wäget.¹

(Skrifvet 1847. S...)

Alla manhaftiga och krigiska folkslag hafva städse under fredens stilla dagar underhållit kroppens styrka och sinnets mandom och hurtighet genom mångfaldiga manliga kroppsöfningar, lekar o. idrotter, och sålunda förenat strid och frid: lika gladt lekt striden på den blodiga valplatsen ansigte mot ansigte mot landets fiender, och äfven under fredslugnet lekt striden sins emellan och inför de församlade landsmännen i hemmet. Alla öfvade dessa lekar i de lättare åren; det var således lands-sed och folklek: i freds-tid blott lek och spel, ystra motbilder till det allvarsamma lifs-spelet i strids-leken!

Så samlades och äggades Grekens nationalkraft genom de Olympiska spelen; våra ur-fäder, Germanerna², öfvade som ynglingar (nakne) sina svärdslekar, att erfaras farans tjusning och åskådarnas pris; den svenska häfden omtalar Kämpe-lekarna, glädtiga och krigiska kroppöfningar å särskildta Lekvallar³ vid ättehögarne och tingsplatserna: detta allt öfvades af folket sjelft, var folklek i rätt mening. Medeltidens Torner-spel voro deremot ridderskapets högtider och fingo sin glans af konungen och hofvet. Men allt detta lefver nu blott i pränt eller i dunkla sagor: men folkens ande har nu tagit andra vägar; och de s. k. folklekar, som ännu här och hvar skugglikt och i ringa tal fort-

¹ *väg*, n. subst. = sådant täflings-spel; -*ä*, v. = id. P.Nⁿ Stårmb's, Hambre, 82 år gl (1850).

² Tacitus de Germ. C. 24; C. 6, 32.

³ Geijer Sw. F. Hist. 1^{sta} del. p. 114 (uti Vestergötland: Pingste-vallar). — Strinnholm: Sv. F^s Hist., II: 383—4.

lefva, hafva nedsjunkit till en blott ögonfägnad och omanligt åtlöje för den sämsta delen af folket.

Men ännu i en vrå af Norden, på det väna och minnesrika Gotland, fortleva dessa nu nästan öfver allt annorstädes förgätna lekar, och äro ännu hvad de öfverallt i Skandinavien förr varit, verkliga folk-lekar, d. ä. ännu gladt och friskt lefvande bland Folket i ständig och ifrig öfning i ängar och marker från våren allt sommaren igenom, och det icke blott af ynglingar och barn af begge könen, men jemväl af till stadigare ålder komne män och qvinnor, under tillopp av oräkneliga, fjerran komne, gladt och lifligt deltagande åskådare.¹

Gotländska allmogen håller sitt fosterländska Wåg² kärt och öfvar det oflåtligt; liksom ock deri afspeglas dess innersta folklynne: boende midt i hafvet få Gotlänningarne från hedenhös brottas med stormen och vågen; täta strandhugg af stridbara grannar hafva genom århundraden lärt dem att modigt kämpa för hus och hem; lyckan och läget tillskyndade dem rikedomar och en folkfrihet, på hvilkens nacke ingen konung lade oket, förr än man godvilligt och såsom makt med makt förenade sig under stamförvandternas Drott, Sveakonungen; af deras kraft och skönsinne stå i landets tempel och byggnader qvar de skönaste vedermälen i Norden — en kraft och hurtighet, som hvar dag med allvar ter sig vid åran och plogen och i de årliga vapenöfningarna från barns ben, deri folket visar en utmerkt lust och lättfattlighet, kanske just en följd af de från far till son ständigt öfvade folklekarne.

I dessa synes ock den andra sidan af folklynnet: Gotlänningarne äro nemligen ej alltid så tålsamt idoga och så långslitet ihärdiga som deras stamförvandter på fasta Landet, Smålandsbonden, Dalkarlen och Wermländningen — ty man har här alldrig varit Herregårdsslaf eller tålt någon förtryckande adelsman; man var här alltid man för sig, försvarade sig sjelf med en Bonde i spetsen, valde sjelf sin präst, dömdes af sjelftagna Domare bland allmogen. Bonden är här af ett särdeles fredligt lynne, villig, höflig och kanske för mycket eftergifvande — nemligen endast då han med tålighet och beskedlighet bemötes —, gästfri och välvillig — sällan förekomma gräl och slagsmål äfven vid de största folksamlingar —, rask och härdig när det gäller vid byggnadsföretag, vid höstarbetet, fiskeriet och vapenöfningarne, men ej alltid ihärdig i mödan, utan i allmänhet älskande granna kläder af utländsk

¹ = ett verkligt vågspel om hedern att segra.

² af det Isländska: *Vig* = strid, dråp, stridlek, kampspel; eller *Vega* = dråpa, slå, strida. Bemærkn. om Øen Gotland af Carl Säve, pag. 202, not. I. — (i dansk öfversätt.) & Diss. de Par. Burgs & Stånga af C. J. O. Laurin, p. 9. —

tillverkning och vällefnad i mat och dryck, han äter sin hvita hvete-kaka med smör på när han så har råd — ibland äfven dessutom —, och säljer ogera till herremannen äringen af åker och bölja. Från arbete har han ofta mycken tid öfrig, den han ofta beredt sig genom egen mekanisk fyndighet, hvilken dock sällan begagnas till hus-slöjd eller förkofran.

Folk-lynnnet är glädtigt och lekande, föga grubblande på morgondagen, och allmogen är allmänt musikalisk, sjunger gerna och dansar i säker takt på sina lekstugor eller gästabud, der sägner, gåtor och visor, samt Landets historia med Strelow och Wallin ständigt lifva samqvämet. — Det är allt derföre som de annorstädes förglömda Folklekarna ännu här på fullt allvar och i frisk blomstring fortleva bland ett folk, i läge, språk och historia så skiljdt från dess öfriga stamförvandter på det skandinaviska fastlandet.¹

Man är här på Gotland särdeles kär i allt hvad kroppsöfningar heter såsom att *rännä hjul*, *klaufvä späjkar*, *ränna stor-hjul*, *drägä bläjsträ*, *skjautä krakä*, *tämä stäutar* m. m. m. m. m., och ifrån de spädaste år öfva sig gossarna i dessa idrotter, af hvilka de flesta fordra en ovanlig både styrka och vighet, somliga en alldeles utomordentlig kraft och hastighet i rörelserna; hvarföre en tidig och [o]afslätlig öfning är oumgänglig om man vill hoppas med framgång deltaga i leken. Detta är ock verkligen så svårt, att de, som icke äro infödde på Gotland, ytterst sällan hinna till någon fullkomlighet i dessa lekar — ja, det synes vanligen genast vid första handgreppet, att det infödda handlaget ej är der. Små gossar öfva sig redan vid 4 à 5 års ålder om sommaren dagligen i dessa lekar, deras käraste nöjen; men de ynglingar, som under veckan hindras af arbete, försumma ej att söndagligen samlas på kyrk-vallen eller i någon vacker hage med slät mark för att *spela pärk*, *kasta varpa*, *draga krokfinger*, *rännä kämp*, *störta stang*, *springa haug- eller lang-strikel* eller *draga hank* m. m. Dessa äro de förnämsta och vanligaste lekar och spel, som förekomma vid Wäget; men utom dessa högtidligt allvarsamma täflings-tillfällen, öfvar man sig ofta i dessa lekar och spe-

¹ [I marg:en å s. 3 står:]

År 1821 *aradagen Pinnsta* (Pingst) brukade man ännu *säta våg upp* eller *vaga mot si'* med att *ränna*, *stälpa stang*, *dräga hank*, *kasta byxu-kass* eller *tahas* (på Färö). L. Oⁿ Kalbjärga. — För en 45 år sedan (nu 1853) *hjäldo de vag* (höll man våg) vid Gasamora på Färön med att *kassta varpurr*, *ränna*, *stälpa stang* och *dräga hank*. — O. Lⁿ Lannsa, Färö. (1853), född 1792. — [Över s. 3 står:] *Ränna våg* (i Fleringe 1866): *Ränna*, *störta stang* och *kasta varpur* (mellan gubbar och drängar, då de sednare vunno. P. O. Grådda, f. 1800 = endast dessa 3 spel och blott om våren, ty sedan kommer skörden och gå till strand (Bunge) på söndags-qväll.

lar då om förtäring, penningar eller oftast bara för nöjet och hedren att vinna, men framför allt för den vigtiga öfningens skull till sjelfva Våget, då ingen vill stå med skam inför hela socknen — ja, jemväl inför *utsoknes-folk!*

Sjelfva Våget hålles i någon passande jemn äng eller hage, ej långt från någon gård, der sjelfva *Wåg-stället* är; och dit samlas på utsatt dag ej blott den täflande söndagsklädda och modiga ungdomen, utan äfven allt *insoknes* äldre folk som kan komma sig ut, och oftast dessutom folk från 5 à 6 kyrk-socknar, derest Våget är emot *utsoknes*. Man vill då ej för lifvet tappa Våget, en grämelse som ej går ur ungdomen på många år; man gör onekligen också allt lofligt för att vinna; ibland till och med det olofliga: fordom tog man *dödben*, *flug-rönn* och *hwit-lök* på sig under vågen, att ingen skulle kunna besegra eller förtrolla den andra, — så allvarsamt tager man ännu här våra gamla Folk-lekar! —¹ »De äldre Gubbarna och qvinfolken äro tillstädes som åskådare, icke utan det lifligaste deltagande, och ofta höres der höga bifallsrop, när en eller annan nära släkting, eller käraste gör ett dugtigt hugg eller en dristig rörelse; åter förnimmes ett mer eller mindre godmodigt eller bittert skämt öfver den otympliga, eller höras uppmuntringar till förnyade ansträngningar. Det är ett lif, en rörlighet, en lust och munterhet öfverallt, som rycker äfven den likgiltigaste med sig!»² — Utmaningen, förberedelserna och sjelfva täflingen till går på följande sätt:

Något fram på våren, omkring Pingst-tiden, vaknar lusten hos Gotlands-ungdomen att försöka sina krafter i ett Wåg³; men, som det är en stor fördel att blifva utmanad, kan man ibland tyst otålig gå och vänta på hvarandras utmaning långt in på sommaren, då någon den obetydligaste omständighet medverkar till en slutlig utmaning: t. ex. om det andra partiet under fjolåret oförmodadt och med svårighet och kanske krångel tillskansat sig segern, om någon af det gamla motpartiet skrutit deröfver, eller något af partierna vill vinna anseende och tror sig säkert om segern — ofta händer ock att enskildte äfventyrare om Söndagarne ge sig ut på egen hand i Socknarna, 2 och 2 eller några få i sällskap, för

¹ [I marg:en å sid. 3 står:] Allt arbete var lek med *ating*: *lajka middag*, — *otendag*, *Slät-ating*, *Såids-ating*, *Spinn-gilde*, m. m., m. m. — Kristen Hedman, fiskare på Slite, f. 1783, bar en 20 alnars balke, andra buro stora stenar, allt *på våg* (på vad) för att visa sin styrka. — På Slite brukades *på våg störta stang*, *dräga hank*, *kasta varpur*, samt *spela käklor* och *pärk*. Kⁿ Hedman.

² Bemærk. over Øen Gotland af Carl Sæve, p. 203. —

³ [I marg:en å sid. 4 står:] *Vaga*, v. = hålla våg = täflings-spel, då (i Burs) de tappande bestodo 2/3 och de vinnande 1/3 af välfågnaden. *Päikur'* (flickorna) drogo *krökfinger*, *spelte pärk*, *rännde i kämp* — *pa vag*. (VI: 100. C. B. Östman.)

att få *sökä si*, visa sin styrka, eller kanske rätteligen för att reta och utmana *Äut-soknes* folk till våg — men vanligast sker det endast för nöjet. Den ena talar vid den andra, och snart är allt i full gång att *bjaudä af pa våg*.

Nu utses genast en af de unga raska ogifta Bonde-sönerna (*Drängarne*) till *Wågare*, som skall föra partiets talan, *bjaudä af*, ställa om allt, gå främst i täfningen och hafva befälet och ansvaret för det hela. Utom det att *Wågaren* bör var[a] den skickligaste i de flesta spelen, den slugaste och försigtigaste vid tvister som kunna uppkomma, bör han ock efter gammal sed vara *Ajgänes* (husets egen), hvilkens föräldrar är hederligt Bondefolk, och icke *Lajgänes* (legd, tjenare). Dock hände någon gång att t. ex. en tjenstedräng (*Lajgänes*) kan uppsvinga sig till *Wågare*-värdigheten, derigenom att han den gången först kommit upp med våget, och då är utmerkt pålitlig och skicklig i spelen, samt föröfrigt en anständig och hyggelig karl. *Wågaren* är taleman i alla öfverenskomelser, dock icke enväldig öfver de medspelande; alla beslut som han ej uttalat eller bejakat anses för ogiltiga. Någongång kan man hafva tvenne *vågare* på hvarje sida; men en är dock alltid den förnämsta. Som qvinfolken ock stundom deltaga i *Wåget*, hafva de på samma sätt valt sig vanligen en, eller någon gång tvenne *Wågerskor*, som alltid böra vara *ajgänes*, barn af hederligt bondefolk; dessa äro i sitt slag af samma vigt och anseende som *vågaren* bland manfolken.

Hvarje socken är just med afseende på *Wåget* delad i tvenne hälfter, med hvar sin särskildta benämning. Så heter t. ex. i Hejde den en[a] hälftens innebyggare *Wester-Gutar* och den andras *Auster-Gutar*, efter deras läge i öster och väster; i *Wänge* heta de åter: *Uppsoknar* och *Ner-soknar* o. s. v.¹

Kyrkan är delnings-punkten: och om en gård ligger alldeles midt i socknen eller midt för kyrkan, är den från urminnes tider delad så, att hvarje *part* (hushåll) vet till hvilken hälft den hörer. *Löjden* eller tjenstefolket i *Prestegården* delas genom lottkastning. — *Prästefars* söner, då kallade *Präst-Herr-Gabriel*, *Präst-Herr-Carel* o. s. v. indelas ock ofta bland den öfriga socken-ungdomen på *våg*.

Antingen står nu *Wåget* mellan ungdomen i den ena socknen och ung-

¹ Burge-boar i [När]. I *Martebo* finnas blott: *Nordar-Sokni* och *Sudar-Sokni*. J. Wallin. — *Eskelhem*: *Nordar-by* och *Sudar-by* (J. P. Enderberg). — *Hogrån*: *Upp-* och *Ner-soknar*, eller *Upp-* och *Ned-gårdar*. J. P. Enderberg. — *Wester-* och *Auster-Wallar* i Wall. — *Anga*: *Strand-gårdar* och *Granlaget*. O. Fr. Hartman. — *Bäpparve* delas vid *våg*, hälften till hvardera, mellan de tvenne byarne, *Körk-byen* och *Vestar-byen*. — *Lars O. Bäppare* [i *Eksta*]. — *Nährkeboar* [i *När*] hafva till och med någon gång *vågat* mot två hela socknar. Joh. Wallin.

domen i den andra, d. ä. mellan *äut-* och *in-soknes*; det ansenligaste våg är då det anställles mellan tvenne socknars *Drängar*, och ännu mer då det sker mellan tvenne olika pastorater. De mindre vågen göras emellan ungdomen inom socknen och kallas *Inbördes-våg*; sådana kunna förekomma i många olika föreningar: 1:o den ena halfva socknen kan *våga* mot den andra halfva i samma socken. 2:o en eller flere *Rotar* kunna *våga* mot en eller flere andra *insoknes* Rotar (en Rote är den afdelning af Socknen som på en gång har kristendomsförhör, och benämnes 1:sta, 2:dra, 3:dje etc. och flere allt som socknen är stor till.) 3:o En eller flere *Gårdar* mot en eller flere *insoknes* gårdar (en *Gård* är ett helt hemman af samma namn (by), tillika med de inhyses som bo på dess grund.) 4:o ett visst antal i *vågare-brefvet* namngifna personer mot vissa andra namngifna personer, eller mot en viss Rote eller en viss hel Socken. — Men icke blott *Drängar* (ogifta) utan äfven *Gubbar* (gifta karlar i lättare år), *Päjkar* (ogifta qvinnor), *Källingar* (gifta, rörliga hustrur), *Tösar* (Yngre flickor) och *Sårkar* (yngre drängar eller gos-sar) kunna våga mot hvarandra. Äfven ynglingar under en viss ålder t. ex. 18 år våga mycket ofta.¹

Då dessa olika åldrar, kön och stånd (gifta eller ogifta) våga mot hvarandra, sker det alltid i inbördes-våg, och äro då alltid begge partierna hemma i samma socken, rote eller gård. Sålunda våga 1:o *Gubbar och Källingar* mot hvarandra, eller 2:o *Gubbar och Drängar*, eller 3:o *Drängar och Päjkar*, eller 4:o *Päjkar och Källingar*, eller 5:o *Sårkar och Tösar* mot hvarandra. Men då lika ålder, kön eller stånd våga mot hvarandra, äro de alltid i annan socken, rote eller gård; såsom 1:o *Gubbar och Drängar mot Gubbar och Drängar*, eller 2:o *Drängar mot Drängar*, eller 3:o *Päjkar mot Päjkar*, eller 4:o *Sårkar mot Sårkar* o. s. v. — Stundom hålla ock *Ajgänes* och *Lajgänes* våg emot hvarandra. På våg täfla 2:ne partier, efter ofvanskrefne indelningar, om segern i *Spelä Pärk*, *Rännä i Kämp*, *Drägä Hank*, *Drägä Krok-fingar*, *Kastä Warpä*, *Springa Haug- eller Lang-strikel*, *Buck-strikel*, *Störtä stang* eller ock (någon gång) i att *Spelä Käglar*. —

På dessa våg täflas vanligen blott i 3:ne af de ofvannämnde spelen, af hvilka ett, som i vågare-brefvet utsättes, kallas *Samspel*² emedan

¹ [I marg:en å s. 5 står:] *Päikårr bjaudä af Källingar på rännä, drägä 'apnk, kasta varrpårr eller häglor. Karlarna spelä pärk, drägä krokfingårr, störtä stang, springa (haug- eller lang-) stikell och kastä stain (längst). Kaisa St. Hansdr Bjärges i Lau (1850) 80 år gammal. — Spälä pärk, störtä stang, drägä krokfingar, kastä varrpårr brukades. P. N^s far spelte pärk till 70 års ålder; han sjelf nästan lika länge. P. N:n Stårmbms, Hambre. 82 år gammal (1850).*

² eller *Hop-Spel*. C. Lindegren, Fardhem.

det gemensamt först af begge partierna tillsammans måste antagas; de andra två eller fyra täflingsspelein kallas *Fri-spel*, emedan dessa ej utsättes i vågare-brefvet, utan hvart parti uppger först på Wågare-platsen fritt det spel till *frispelein* hvaruti det tror sig vara öfverlägset. *Sam-spelein* är vanligen, då våget är mellan karlar, *Pärk*; och då det är mellan qvinfolk, eller qvinnor och karlar oftast *rännä i kämp*. Våget kan äfven — hvilket är urgammalt — bestå af 5 spel; då hvardera partiet¹ har tvenne frispelein. — De två täflande partierna, såsom *Wester-gutar eller Austergutar, Uppsoknar eller Nedsoknar* m. m. vilja vi nu för korthetens skull, kalla A och B; det utmanande Partiet, A-partiet, och det utmanade, B-partiet.

När man nu beslutit sig att utmana eller *bjaudä af* och utsett sig *Wågare* eller *Wågerska* skall denne genast gå kring och göra sig säkert förvissad om tillräckligt många äro med om våget — hvilket nästan alltid inträffar — ty vågaren har ansvaret för vågsummans utgörande, om han ock ej skulle ha nog manskap på vågplatsen till vågets utförande: det gäller för båda partiernas vågare. Vanligen kommer man då öfverens om på kyrkovallen eller annorstädes hvilka eller huru många skola utgöra A-partiet, hvad parti man skall *bjaudä af* (*drängar, Gubbar* eller *päjkar* o. s. v.), huru många par skola deltaga i Wåget, hvilket som skall föreslås såsom Sam-spel, vågsummans storlek, m. m.² Är nu A-partiet inom sig öfverens om detta, skall *Wågaren* eller *Wågerskan* skriva *Wågare-brefvet* (utmaningen) till B-partiet eller de utmanade, hvilket innehåller:

»Wi samteliga Drängar (eller Gubbar, eller Päjkar) inom (Hejde) Socken *Bjaudä härmed af Eder*, samteliga Drängar (Gubbar eller Päjkar) spel-kamrater inom (Sanda) Socken på ett Wåg af 21 par (eller flera), för att *sökä* (försöka) hvarandra (eller för att börja sommaren eller att fira dess slut); då vi föreslå till Sam-spel att *spela Pärk* (eller annat) om en Wåg-summa af halffemte daler (= 36 skilling eller 75 öre Rmt) (mer eller mindre) på hvart par. — — m. m.»

»Anders Olsson Rondarfve eller Stina P.dotter Stjups.»

Wågare.

Wågerska.

¹ Partiet, som kallas efter dens namn som för dagen är Wågare eller Wågerska t. ex. Rommunds Anders eller blott »Anderses karlar»; och de som äro »på Ole's sida» (Brings Oles).

² [I marg:en å s. 5 står:] Alltid tre särskildta spel vid våg. — Wågare-bref alltid i Vamlingbo. N. O. Råmbs, f. 1794. Mybbes-Dorti i Gothem (hustrun var vågerska och bonden P. O.ⁿ Hangre var vågare) hade blott två spel — *rännä* (som qvinfolken vunno) och *dräga hank* som gubbarne vunno. Betalde lika, roade [sig] och dansade. P. O.n Hangre, f. 89. (XII: 16.) — *Wågerska* bruktes i Lau. K. St. H:s dr. Bjärges, f. omkr. 1770.

Sålunda bör Wågare-brevet innehålla: 1:o A-partiets namn, d. v. s. hvilken Socken, rote, gård, gubbar eller päjkar m. m, eller någon viss ålder som är i fråga; sedan B-partiets namn. 2:o Hvilket spel som skall vara Sam-spel, 3:o Wåg-prisets storlek. (Detta kan fördelas olika: när det är till ex. 36 s., kan den vinnande bidra med 12 s. och den tappande betala 24 s.; eller kan den förlorande få betala alltsammans — allt efter öfverkommelse. Men efter våget delas hela den sammanlagda summan så att hvarje sida får hälften till förtäring och dansen på qvällen och nöjets underhållande. 4:o. Om alla som äro boende inom socknen få vara med på spelet, eller det mera vanliga, om blott de som der äro mantalsskrifna få vara med. (Denna punkt är så vigtig, att ofta Wåget ej går för sig för tvist om en person; emedan den ena socknen ej så noga kan hafva reda på alla i en annan Socken, om de derstädes verkligen äro mantalsskrifna eller blott der boende: tvist om ålder, der sådant är i fråga, slutas ofta ej på vågplatsen, utan i kyrkoboken). När rännä är samspel, brukar man, för att undvika tvist, utsätta målets längd i vågare-brevet. — 5:o. Om B-partiet skall skaffa eget rum eller *Wåg-ställe* åt A-partiet att dansa uti, eller om dessa önska vara tillsammans med B-partiet: hvilket sednare ej alltid aflöper rätt lyckligt, helst då Wåget är emellan tvenne Socknar.

Det är alltid ett visst antal par (en af A-partiet och en af B-partiet), som skall för hvar gång deltaga i spelet. På större Wåg kunna vara 27, 21 eller 15 par, hvilka alltid skola kunna delas i 3 lika delar, nemligen $\frac{1}{3}$ på Samspelet och $\frac{1}{3}$ på hvarje frispel. På mindre våg, t. ex. mellan blott tvenne gårdar, och [då] följaktligen icke skall vågas med så många, pläga alla spelarne vara med på alla spel, då först sam-spelet spelas, sedan A-partiets frispel och sist B-partiets frispel, då antalet af paren är mindre än 15, delas icke paren, utan de täfla alla i de tre spelen. Andra, som icke äro med på spelen, kunna likväl vara med på våget för att hafva samma nöje. Dessa äro med såsom på vinst och förlust, så att, om deras parti vinner eller förlorar, betala de lika med de spelande; men dessa pengar räknas ej till vågsumman. Slutligen är det ock Wågarens eller Wågarens skyldighet afsända Wågare-brevet och afvakta svar på det. Den till hvilken vågaren skrifver utanskriften blir Wågare för B-partiet; och dennes åligganden äro lika med A-partiets vågare.

Då nu B-partiets Wågare erhållit vågare-brevet från A-partiet, går han nästa Söndag i kyrkan, och tillkännager efter Gudstjensten på kyrkavallen att han fått vågare-bref (äfvén *våg-bref*): genast samla sig alla

med stor nyfikenhet och brinnande ögon kring honom, då han uppläser brevet. Der, i största knapphändighet, beslutes då om man skall antaga *afbudningen* (*ga imot*), hvilket nästan alltid är händelsen; ty det anses för skam och visa räddsla att ej våga *ga imot* då ett annat parti *bjaudar af*. Först och främst blir man då öfverens om något ställe, der man på eftermiddagen skall mötas för att vidare få rådslå och framför allt att då få *stä u sökä si*, hvilket är hufvudsaken. Der öfverlägges nu närmare om man skall »ga imot» eller icke; om de gilla alla punkterna i vågare-brevet eller om något i annat fall efter deras önskan skall föreslås till ändring; hvilket ställe skall bestämmas till *Wåg-plats* (der täflingen skall ske); och hvilket *Wåg-ställe* (der man efter täflingen skall dansa och förlusta sig; (B-partiet har nemligen rättighet att utvälja plats inom sitt område, så att A-partiet får gå dit de blifva anviste, om B-partiet ock tillställt våget i yttersta ändan af sin socken); slutligen bestämmas tiden och stunden för våget samt vågsummans storlek. — Men på denna eftermiddag är dock det viktigaste att få anställa ett slags för-spel (egentligen dock på Söndagseftermiddagen 8:de dagen före sjelfva Wåget) eller att nu få »stä u sökä si» d. v. s. att genom täfling i alla spel inbördes få öfva sig ytterligare och utforska i hvilka spel hvar och en är skickligast och säkrast, så att de på vågplatsen må veta hvilka som skola tagas på hvarje spel. Man måste bli säker i det föreslagna Samspelet och framför allt vara alldeles tvärsäker på sitt frispel, ty det anses för fasligt dåligt att förlora sitt frispel, det man nu efter bästa förstånd och största omsorg utväljer, så vida man ej fått utforska att motpartiet äfven äro skickliga i samma spel; ty då måste man välja ett annat, deri man sjelf är säkrare och jemnare än motpartiet.

Ett sådant provvande förspel har äfven A-partiet, hvaraf man väntar sig samma fördelar, då man öfvar sig, fördelar sig i de särskilda spelen och väljer sitt frispel, hvar uti allt man nu ifrigt skall *sökä si*. Wid sådana våg, der begge partierna äro *insoknes*, af samma gård eller hus, är det en stor täflan och anses såsom en loflig krigslist att kunna få utforska hvarandra, än hvilket skall bli motpartiets frispel, än hvari de äro skickligast o. s. v., hvaraf fördelen lätt förstås att någorlunda känna sitt motparti. Sådana utletade upplysningar äro för hvars och ens Wågare mycket välkomna, och de som meddela dem blifva derföre mycket upptagna. Det händer derför ofta att de hafva spejare åstad der motpartiet skall *sökä si*. Rätta *Söknings-söndagen* är för båda partierna söndagen före Wåget.

På grund av dessa sista på denna eftermiddag fattade beslut, skrifver

Vågaren nu svaret, som ungefär blir: »att de antagit afbudningen på de föreslagna villkoren i afseende på de medspelande; att de gilla alla eller ogilla vissa punkter i Vågare-brevet; att vågare-platsen är bestämd och nu uppgifves, äfvensom vågare-stället, det vågaren för tillfälle tingat hos hyggligt och hederligt Bondfolk, som då nämnes; att de antagit våg-summans belopp; att de gå in på det föreslagna Sam-spelet; och att man slutligen bestämt den eller den Söndagen, då sjelfva Wåget skall börja och försiggå med inbördes nöje och fridsamhet; Vill Gud! kl. 2 e. m.»

När nu den utsatta söndagen kommer och man som vanligt bevisat Gudstjensten, beger sig det glada folket, straxt sedan det *fått middag*, högtidsklädt och muntert bort till den utsedda vågplatsen. Man lyckas ofta i sin väntan på vackert väder: och ynglingarne i skjortärmar och flickorna med silkesdukar på hufvudet och blomqvaster i förkläbandet vandra pratande, skrattande och sjungande öfver stigar och vägar, genom blommande ängar, öfver skog och marker; sedan följa i sakta mak de egentliga Gubbarna i kyrkrockar, med den silfverbeslagna kyrkkäppen, som är smalare oppåt, i händerna och samtala öfver åker och äng och den gångna ungdomstiden; sist en och annan kry och beskedlig gumba, förnöjsamt luktande på sin *kryddes-quast* af blå-lavendel och *nelkar*; slutligen följer en talrik mängd åskådare, gamla och unga, ofta från flere kyrksocknar: och den välbekante och käre spelemannen kan stundom ej hålla sig, att, på mångas begäran, ur sin blå och hvita lärtsduk framtaga sin viol, med harts bak på halsen, och uppstämman en gladelig brude-marsch eller något dylikt. Så går tåget, som ökar sig från alla kanter fram med sång och musik öfver fält och skog till den bestämda mötes-platsen. På sjelfva »våg-stället» är redan kaffé-pannan i frisk fräsning, och en och annan knäpp eller halfva tages till välkomst och i all tysthet.

Nu framträda snart på Wåg-platsen de begge Wågarena jemte hvar sitt sällskap, mäta hvarandra med modiga och skälmska blickar, slå hvarandra i hand, och hålla derpå en kort öfverläggning, hvilken dock ej alltid blir så kort den borde. Hvad som nu i vågarebrevet blifvit omtvistadt eller ogilladt rättas med möjligaste skyndsamhet efter vänlig öfverenskommelse: man föreslår större eller mindre våg-pris, flere eller färre par o. s. v.; och uppställning af de täflande sker på hvarje sida.

Nu ber B-partiets Vågare att A-partiets Vågare måtte framställa sina *Samspels-kalar* (eller *Pärk-kalar*, om nemligen Pärk är samspelet).

Denne framställer då sina Samspels-kalar (pärk-kalar) och B-partiets Vågare framvisa nu sina Samspels-kalar (pärk-kalar), hvilka genast börja laga sig i ordning till kampen genom att afkasta tröjorna, kläda af fötterna m. m. och göra sig lediga till spelet. Vidare frågar B-partiets Vågare sin motpart: »*hvad jär Erä frej-spel?*» A-partiets Vågare säger då sitt fri-spel och sätter ut sina förut dertill utsedde spelare derpå, och B-partiets Vågare *sätter emot* sina spelare på samma spel (häruti har B-partiet en stor fördel, att nemligen få sätta ut sist, ty det begagnar alltid den listen, om det ser sitt motparti vara ööfvinnerligt i det utsatta spelet, så sätter det emot de sämsta af sina spelare för att få de dugtigaste på de två andra spelen; ty när två spel äro vundna, så är våget ock vunnit.¹)

Nu först säger B-partiets Vågare sitt frispel och utvisar sina spelare på detsamma, mot hvilka A-partiet slutligen utsätter sina.

Anm. Ett mera vanligt sätt att *säga sina spel* och *utvisa sina spelare* på demsamma, är, att A-partiets Vågare först säger sitt frispel utan att straxt *utvisa* sina spelare derpå. B-partiets Vågare säger derefter sitt frispel, äfven utan att utvisa sina spelare. Och nu framställer ändtligen A-partiets vågare sina spelare på ett led, och sedan gör B-partiets vågare sammaledes; ty spelarne måste *utvisas* på hvarje spel, på det att motpartiet skall få se hvilka de äro, emedan desse ej få komma med på ett annat spel — så tillgår det på de större Vågen. Men på de mindre Vågen utvisas spelarne straxt, och dessa få ej bortbytas äfven uti fri-spelen om ej derom särskildt är skrifvet och bestämdt i vågare-brefvet — då hvilka som helst få spela. Men då kan ej heller mer än ett spel spelas i sänder, i stället för det att alla spelen kunna på de större Vågen gå för sig på en gång.² —

Denna *utsättning* och *motsättning* af spelarne är just det viktigaste och samtalet och striden derom just det kinkigaste och värsta — ty tvister härom kunna ofta göra att hela våget blir uppskjutet till en annan Söndag, och på konsten att riktigt i sista stund utsätta spelare beror

¹ [I marg:en å sid. 7 står:] Austr-guta-gubbar i Heide segrade omkring den 1: a sept. 1872 på våg (endast genom 3 pärk-spel) mot Westr-gutadrängar der inom socknen. L. Simunde, f. 1799.

² [I marg:en å sid. 8 står:] Gothum-boarne *vågade* mot åtta socknar (efter sig) och vunno mot dem alla. M.^s L. Hangre i Gothem, f. 1798. — *Spelä has-ball* (Pärk), *kämpes Rännä*, *springä strikäll*, *Drägä krokfingärr*, *kastä varrpå*, *Drägä 'annk* brukas vid *vag* i Rone då man *vagade*. P. Ronander. — *Kvik-spel* = spel som fordra qvickhet, vighet, ej just styrka. P. R. — *Drägä hank*, *Rännä i kämp*, *Störtä stang* och *spelä kählar*, samt derefter dans och lekar brukades af ålder i Roma, — i all anständighet. C. L. Ausarfve, f. i Roma 75. — *Drägä hank*, *spelä pärk*, *störtä stang*, m. m. (i Eista). Anna Bjerges i Eista, f. 79.

ofta segern —; men är blott detta lyckligt och väl öfversträfvadt utan gräl och missnöje, går vanligen sjelfva Wåget snart för sig.¹

Uti frispelen täflas man mot man — utom vid få undantag, se: de särskilda spelen —. Men här är just utsättningen det viktigaste: A-partiet sätter först ut en spelare, och mot denne sätter B-partiet en af de sina, och dessa två täfla nu först; derefter sätter B-partiet ut en, och A-partiet sätter en emot, och nu täflar detta par. På detta sätt *sätter man ut* och *går emot* hvarannan gång med alla paren, hvilka på hvarje spel kunna vara 5, 7, 9, o. s. v. (uti de flesta spelen skola de spelande täfla tre gånger, eller blott två om en vinner de två första gångerna). Det parti som då har största antalet vinnare, t. ex. 5 af 9 o. s. v., har vunnit spelet och slutligen hela våget. — Samspelet (vanligen Pärk) spelas, — om det behöfs — 3 gånger.

Nu må det bero på om det är tid att spela ett spel i sänder, det man helst önskar, för att då såsom åskådare nogare kunna följa spelet och uppmuntra de sina att stå på sig, för att se till att ens parti eller spelare ej lida någon orätt, kunna lägga sig i tvisten om det gäller och genomdrifva den till sin förmån, och för att slutligen, om ej annat hjälper, åtminstone hjälpa de sina i att gråla sig till vinsten eller att blott med yttersta svårighet ge med sig. Men vanligast samtalas och tvistas så länge om våget i allmänhet och om uppsättningen m. m. i synnerhet, att qvällen kommer för hastigt uppå, och man måste då spela alla tre spelen på engång.² I förra fallet spelas då sam-spelet först, derefter A-partiets frispel och sist B-partiets frispel. I sednare fallet (eller då alla tre spelen gå på engång) händer det vanligen att frispelen slutas först, och att hvardera partiet vunnit sitt spel; och då blir Sam-spelet allt och så mycket viktigare: Åskådarena följa då spelet med lifligaste uppmärksamhet, taga parti för och mot och äro ofta ifrigare och obilligare än spelarne sjelfva — och nu kan man förstå att Sam-spelskarlarna, på allt sätt dertill uppmanade, mellan hopp om seger och fruktan för ett nederlag, göra med yttersta förmåga sitt bästa. — För att nu bli *modänes* och få ett friskt *umhör* i den stundande *frestleken*, tar man sig en knäpp eller två af den förtärning man alltid förer med sig till marken —, och träder så käckt fram i vädjobanan och börja[r] det rätta våget med något af följande spel:

¹ Har händelsevis begge partierna valt sina frispel, så blir alltid kampen hårdast.

² Derföre plägar man någon gång, när det under Wåget antingen blir för hastigt mörkt eller ock väder och regn, utbyta det sista, t. ex. Fri-spelet mot en »Skärä femkort på 6 man hand», tre mot tre af de tvenne partierna; då vunsten räknas såsom ett af de ordinära våg-spelen. — And. Bolin, Roma.

I. Att Spelä Pärk.

Pärk är ett slags boll-spel, som ibland de Gotländska national-lekarna är det mäst brukliga och omtyckta, och fordrar mycket vighet, kraft och styrka. Vid allt bollspel på Gotland, slås bollen allenast med händerna — ofta ock med fötterna; hvaremot man på Sveriges Fastland härtill icke brukar händerna, men det s. k. Säll-trädet. *Pärk*-spelet har sitt namn af den s. k. *Pärken*¹, en af på marken lagda stänger bildad rectangel af omkr. 3—3 1/2 al. längd och 1 1/4 al. bredd. De Spelande indela sig i tvenne partier, lika många på vardera sidan, från 3 till 6, 8, 10, allt efter platsens storlek. Ibland dessa utses den skickligaste på vardera sida till *Pärk-karl*, d. v. s. en, som skall *stå i pärk* eller vid Pärkens bakre del, för att med hand eller fot slå ut bollen. Nu bestämmes ett mål, 12—14 steg från Pärkens framända, kalladt *ståjtu*², och lottning anställles — vanligen medelst en slants uppkastande, då man »håller krona eller klafve» — lottning om hvilket parti skall börja *ute eller inne* — eller ock *kastar man upp* med en sten, på hvars ena sida man spottat, och *håller vått eller torrt!*

Det parti som är ute, uppställer sig hit och dit utanför *ståjtu* eller målet, och hvar efter annan försöker att slå³ in bollen i *Pärken*: träffar nu bollen på marken inom stängerna, utan att snudda vid dem⁴, så skall *Pärkkarlen*, efter bollens första stöt på marken, med handen eller foten slå bollen utom *ståjtu*, antingen i en stor båge, utom alla motspelare, eller ock *på trill*, emellan dem. Men längst ute äro ock de bästa motspelarne utställda, hvilka, om de komma åt, antingen inslå bollen *i vädret* (utan stöt på marken) eller efter *första stöten* (stöter han tvenne gånger, eller har han träffat eller blott snuddat vid någon

¹ Pärk = detta ord förekommer ock i det Gotl. ord, *Fiskepärk* (Sw. = Fiske-sump); bemärker, såsom det synes, ett i ett visst afseende instängdt rum; såsom det Sw. *Park* = en inhägnad lund. Fr. = *Parc* = Skeppsdocka. Bemærkn. om Öen Gotland af Carl Säve; Diss. de Burgs & Stånga af C. J. O. Laurin — p. I. p. 7. — Perche = stång. Strinholm, II, not 214. Derom ock några ord i *Gautau-Minning*, 4 Cap:s ista Del, s. 16 — med citat af Lusus Puerilis — Colloqv. af Er. Roterodamus. —

[I marg:en står f. ö.:] Linnés Gothl. Resa p. 239. C. J. O. Laurin, Disp. s. 6. C. Säve, Bemærkn. ov. Öen Gotland, s. 198. — Norra delen af Gotland brukas ej boll-spel i allmänhet eller Pärk: först Fole & Lokrume, Kellunge & Walst[ena] och Gotherm bruka pärken vid våg. — Äfvenså Hejnum och Bäl, Martebo o. Othem först i sednare tid: Weskinde & Bro? Alldrig *pärk* på Färö. Jens Jakⁿ Båta.

² *Ståjtu* = af verbet ståjtä = stöta, hvaraf ståjt = stöt. Bemærk over Öen Gotland af Carl Säve, p. 199. —

³ att med en hand kasta in bollen bruka blott små-gossar eller högst ovana spelare.

⁴ rörer bollen det minsta vid pärk-stängerna, ropas genast: »Han *stangede*», d. v. s. tog mot stängerna eller pärkstickorna; och då är det hugget om inte.

af spelarne, har man förlorat rättigheten att slå bollen, utan får då blott möta honom på stället). På detta sätt kan bollen få flyga flere gånger fram och tillbaka mellan partierna, ty man får slå den så länge man kan ta' den i *vädret* eller på *första stöten*. Men om bollen slutligen stadnar på något ställe inom *ståjtu*, så säges det partiet, som är ute, *fat kas*.¹ Släpper *Pärkkarlen* i första hugget bollen, eller slås den sedan bakom *pärkens Baksticka*, heter det att motspelarne *fat kas i bak-pärk*, hvilket är det bästa (eller lättast att försvara). Sedan hvar och en slagit sitt *kas-hagg* eller *slat pa kas*, vexlas rôlerna om, och det partiet, som var ute, går nu in med dess *pärk-karl*, som nu skall stå i Pärk, för att försvara sin kas, om de ha' någon, eller ock att försvara sjelfva målet, då de sägas skola *träckä ståjtu*.

Det parti, som kommit ut, skall nu försöka att under samma beting som förut 1:0 slå in bollen i *pärken* och 2:0 få den utslagna bollen att stadna inom motspelarnes kas, lyckas detta dem, få de räkna 10; i motsatt fall får det andra partiet 10. Dess hugg kallas *Käul-hagg* eller *ståjt-hagg*. Sedan hvar och en slagit *käul-hagg*, börja de, som förut, att slå sina *kas-hagg* för att äfven i sin tur skaffa sig *kas*, hvilken de åter nästa gång skola försvara. Och så går det vexelvis till dess någon vunnit *käulu* eller spelomgången ut. Räknesätten äro: 10, 20, 30 eller *fullt* och 40 eller *vunne*.² För att afgöra när tvist uppstår, hvilken *kas* är bättre, eller *vinnar*, äro i pärkens främre hörn tvenne små pinnar, som kallas *putt-karar*, nedsatta i jorden, öfver hvilka en, som lagt sig ned på marken sigtar liksom öfver en diopter, för att uttaga mätningsslinien. Ett sådant slag, då bollen kommer in i pärken med stor båge och sålunda ta'r hög stöt, heter *uppriktutt hagg*, hvaremot ett, som med stark hvinande fart nästan kommer strykandes längs marken, heter *Putt-hagg* eller *snarft hagg*.³

¹ *Käs* = liten hop eller samling af något smått, liten hop af jord, pinnar eller dylikt för att utmerka stället. l. c. p. 200. —

[I marg. f. övr.:] *Kas-ball*, m. = Ball, P. Ronander, Rone. Spelå kas-ball (Pärk) P. Ronander.

² Det parti, som ej får något 10, blir *pissmunk*. —

[I marg:en står:] *Spring-siikka*, f., minst 3 alnar lång *trole* eller stång tvärs liggande vid stötan, den man ej, då man slår in, får träda öfver (isynnerhet vid våg). G. Herlitz. — 2 slags hugg: *vunnst-hugg*, som slås på vunst, då man vinner det en[a] 10 efter det andra; och *Kas-hugg*, som skaffa spelarne kas. — A. Th. Snöbom. — *Päikar'* (flickorna) spelte pärk, m. m. (i Burs). (VI: 100.) C. B. Ö. — *Sätta upp (mot)* = utbjuda, 2 och 2, jemngoda pärkspelare, om hvilka man *kastar upp om* = (lottar). G. Herlitz. — Tre spel kallas en *kula*; det parti, som vunnit tvenne af de tre spelen, har vunnit en kula. A. Th. Snöbom. — *Ypen Pärk* (motsatsen till *Putt-pärk*) [hvilken] sednare alltid spelades i Lau. Gust. Hallsarfe:

³ *Snarft* = häftigt, skarpt: af Isl. *snarfr*. l. c. — p. 201.

I södra delen af Gotland brukas en varietet af detta spel, som kallas *Putt-pärk*. Der är *Pärken* nästan dubbelt så lång, och brukas då tvenne *Pärk-karlar*, en vid *framstickan* ställd och en vid *bak-stickan*. Den förre, som säges *sta i putt*, eller *putt-pärk*, och alltid står med ena foten inom ett af pärens främsta hörn — skall slå ut bollen alltid i vädret utan stöt, ifall han förutsåg att den skulle träffa in, d. v. s. i luften gå öfver pärken och inom *pärk-stängerna*¹; den sednare, som säges *sta i bak-stang* eller *bak-pärk* skall slå ut bollen, sedan den stött marken, om nemligen den förre icke alls rört honom. Har den förre åter rört honom det aldraminsta — äfven blott med kläderna eller kroppen, anses hugget *gilldt*, äfven om det annars icke hade träffat in. Om den som står i bakpärk ser att ett hugg kommer *skapligt* för honom, ropar han till kamraten som står i *putt-pärk* ett kort *släpp!*² då denne låter bollen gå orörd förbi sig.³ Är åter den som står i *putt-pärk* mycket säker på hand och öga, slår han ofta — men alltid med äfventyr att det är *gilldt* hur det går — hugget, ehuru han tydligt ser att bollen var ute, och han således ej behöft slå honom. — Räknesättet är här: 5, 10, 15, 20, 25, 30 eller *fullt*, 40 eller *vunnä*.⁴

På Fårö och några få af de norra Socknarne på landet äro de enda ställen, der ej *Pärk*-spelet öfvas, eller åtminstone ej är allmänt. —

Pärkspelet är för Gotländningarne det käraste af deras folklekar, och öfvas nästan öfverallt dagligen eller åtminstone söndagligen ifrån barnsben under den vackra årstiden af allt mankön så länge någon rörlighet finnes kvar. Icke blott gossar och ynglingar, men äfven de så kallade gubbarne — gifta män — och verkliga gubbar — man ser ofta femtiåra kyrkovärdare deltaga i leken — ja, Presten, officerare och alla gripas af ungdomslusten att *spela Pärk*. Till och med gamla

¹ går bollen, ehuru i vädret öfver pärk-stängerna, har man så säkert öga, att man genast ropar: »han stangedes»; men då får ej heller Pärk-karlen som står i putt bjuda till att slå bollen, ty då gillas det i alla fall. —

² och vanligen alltid »inne!» eller »ute!» till hans underrättelse (A. Th. Snöbom).

³ kallas: att ej *riфа bollen* (A. Th. Snöbom).

⁴ [I marg.] Vid *Putt-pärk* (Se: föreg. sida) bytes ej om med att försvara Pärken för än ena partiet — (det ord brukas alldrig af allmogen, blott här för redans skull —) fått fullt, d. v. s. 30; då skall det parti, som förut varit ute, in att försvara Pärken; för[r] än detta parti går in i pärken, slår en hvar deraf ett kas-hugg; men eljest nyttjas ej kas-hugg vid *Putt-pärken* utan allt är *vunst-hugg*. När In-partiet vunnit tvenne hugg, har det fått 5; om ut-partiet åter slagit ett hugg in i pärken, som ej andra Partiet fått ut öfver stötan, så beror det på detta sednare, att antingen låta motpartiet räkna 5 därför, eller ock låta dem komma in att försvara Pärken och sjelfva begifva sig ut. De, som komma in, få då kas, der som de mött bollen. — A. Th. Snöbom.

vördiga Prostar¹ kunna stundom ej hålla sig att med sina söner och tjenare »ännu engång» på *Lill-gården* »ta' sig en pärk!»²

När spelet öfvas på skarpa allvaret, egentligen bland *Drängarne* och isynnerhet på våg, utvecklas dervid kroppens hela styrka och vighet samt den möjligaste hastighet i rörelse. Dertill fordras en oerhörd öfning, och sällan kan någon enskild hinna fullkomlighet i alla spelets idrotter: somliga äro skickligast att *stå i pärk* och möta bollen, som kommer i hvinande fart tätt långsät marken; andra i att *stå putt-pärk*; andra anses mäst pålitliga och säkra uti att möta bollen då han gör de stora båglinierna genom luften; somliga slå honom säkrast i vädret, andra åter bäst på stöt. Några äro utmärkta genom att kunna säkert möta bollen, då han kommer på »trill», äfven genom att kasta sig i kull. Somliga slå bollen vissast med foten; andra så kallade *kajt-lassar* slå honom med venstra handen (*kajtu*), och äro ofta särdeles nyttiga i spelet. Men hufvudsaken är dock alltid att kunna slå säkert och *snarft* inne — utan hvilket intet egentligt spel blir af —; dervid äro de s. k. *häng-haggen*, som lent släpa sig in öfver framstickan ofta de svåraste för Pärk-karlen att möta. När alla då med säkert öga och god arm möta och slå bollen, och denne flere gånger får flyga mellan de spelande, så att det blir, som det kallas, en liflig *bäddring*, då är spelet som nöjsammast och i sitt rätta flor.³

Det förstås, att spelarne såsom äkta gymnaster, äro så mycket som möjligt ledige, i skjort-ärmar och med afklädd väst och halsduk samt stundom med bara fötter. Sällan slutar osämja spelet; men nästan alltid den för tidigt nedgående qvällssolen, då isynnerhet *Pärkkarlarnes* med uppsvällda händer och genomblötta af svett af den ytterst starka ansträngningen, taga sig någon förtäring eller ej sällan dansa bort tröttheten i en dundrande polska på någon kär nationalmelodi.

Äfven under de årliga stränga vapen-öfningarna på exercisplatserna kompani-vis, som börja kl. 4 på morgonen och räcka till kl. 11 och åter igen taga sin början kl. 4 e. m. och räcka till kl. 8 på qvällen, är det vanligt, att man dagligen begagnar middags-rasten minst för att äta, än

¹ Doctor Jac. Dedekind, kyrkoherde i Garda, stod ännu 1833 i pärk eller vid 64 års ålder, C. Fr. Åkerman, och Prosten N. Johansson Herlitz i Sanda sammaledes, men (1841) vid fyllda 75 år. Gabr. Herlitz (sonen) Magist. Sekr. f. 1812.

² Här skall något stå om *Bäddrä* ell. *Väddrä*, såsom en förföfning till Pärk och andra bollspel. — N:o 110. [Se lek nr 35].

³ [I marg:en står:] L. N. Enderberg sprang under pärkspelet på ett våg i Björke uti ifvern bakklänges uti en *brya*, föll på rygg i vattnet, men träffade bollen och vann spelet! L. N. Enderberg, Skollärare uti Hogrån.

mindre till sömn och hvila —, utan då alltid öfvar det kära Pärk-spelet. Stundom äfven efter qvälls-rasten kl. 8 tager man sig åtminstone en *käulä*; och derefter dansar kanske långt på natt!

Jac. Bolin, capt., R. S. O., f. 1816; C. Fr. Åkerman, färgare, f. i Stånga 1817; Gabr. Herlitz, Magist. sekret. 1812 f. i Sanda.

[I marg:en står:] Pärk har ej spelats i Martebo, Lumelunda, Stenkyrka, Tingstäde, Bro och Weskinde. J. Wallin. — Stads-drängarna, vanligen födda på landet, skaffa sig det saknade nöjet af *Pärk* och *Warpa* ute på lands-vägen vid Söder-port.

2. Att rännä i kämp.¹

Detta spel, som ofta är sam-spel vid våg och ofta öfvas af flickorna, öfvas på passande slät mark i någon äng eller hage, eller ock stundom på sjelfva landsvägen. Täflingen sker med hvart par i tre omgångar; och målet eller löp-banans längd utmätas vanligen på tvenne sätt: antingen 1:0 sättes ett gemensamt orubbeligt mål för alla partier; eller 2:0 sätter hvarje täflare mål efter sitt tycke (allt som han tror sig kunna vinna på ett kort eller långt håll) turvis: den *utsatte* täflaren sätter mål första gången, den *motsatte* andra gången; och lottas det om den tredje gången. På somliga trakter eller efter öfverenskommelse plägar ock 3:0 A-partiet sätta mål 2 gånger och B-partiet en gång. — Wid målets början nedsättes en käpp, der loppet alltid börjar. Målets slutpunkt utmärkes genom en i marken nedsatt käpp på hvilken en hvit näsduk hänges. Är målet af begge partierna bestämdt till ett visst antal steg, så uppmätas, gillas och utmerkes det af begge Wågarne.

Då nu detta är bestämdt, träder efter Wågarne anordning första parets löpare fram vid målets början, sedan de först gjort sig lediga och afklädt sig: *drängarne* behålla sällan mera på sig än byxor och skjorta och binda halsduken om livvet; flickorna binda äfven något opp sina kjortlar — de flesta tappa dock hellre spelet än de gå in på detta — stundom glömmar man dock i oskuldsfull ifver all tillgjordhet, då blott ett ögonblicks skymt af ett bart ben blir hela vådan! De täflande ställa

¹ Kämpes Rännä P. Ronander. — Att *rännä* betyder på Gotland att springa; men med *springä* menar Gotländningen att hoppa. — På våg i Rute: alltid *Rännä våg*; *dra' hank*, *störta stång*, *Hoppa Lång-stikel*, m. m. (men alldrig *spela Pärk*). D. Söderberg, f. 1807. Th. Doct.

sig nu jemte hvarandra, hållande en pinne mellan sig. För att nu kunna börja på en gång, tager paret gående tre steg efter hög räkning af Vågarne, hvarefter pinnen släppes och språnget börjar. Sällan kan man dock sansa sig att gå mer än två steg. Den, som just i *stå-språnget* lyckas komma före, säges vara *qvick-taken*, men den andra *sajn-taken*. Men tages *för-take* på bekostnad af de tre första stegen, få de börja ånyo, så vida den *sajn-takne* straxt stadnar: ty den, som således begär »omränning», eller tror sig hafva lidit orätt, skall stadna genast under oredan — eljest gillas det. — *Förtakä*, om än alldrig så litet, gör mycket, helst om de äro *jamngoä*; ty ofta försöker den *qvicktakne* genast att med sina utsträckta armar förhindra den andre att komma om: den, som så med orätt vill tillröfva sig segren, anses för grälig, och får under språnget ofta hålla till godo med en dugtig knuff i ryggen.

På det att, vid våg mellan *drängar* och *Päjkar* (flickor); det skall vara möjligt för det svagare könet att vinna, hafva dessa sednare den förmån, att den löpande drängen på halfva målet skall taga sig en sup, utan att spilla, jemte brännvins-bröd. Detta hindrar då alldeles drängens fart i loppet, och ofta får han supen i vrångstrupen, då flickan under tiden i oafbruten fart ilar mot målet. Somliga bruka gifva flickan vissa stegs försprång eller *för-munn*; i andra socknar skall drängen på halfva målet springa 3 slag omkring en stol eller ett vagns-hjul. — Någon gång plägar en skarp-sprungnen dräng, som ingenting dervid äfventyrar af sin ära såsom *fri-rännare*, att lemna godvilligt en flicka, som han har godt öga till, *vunsten* derigenom att han låtsar snafva eller falla omkull under språnget. Men vanligen förekommer ej, åtminstone icke på våg, en sådan artighet — och alldrig utom de skiljda könen emellan —; utan begge täflarne springa allt hvad ta' kan, under åskådarnas rop och uppmuntringar, till målet för att vinna den omtvistade segern derigenom att först kunna rycka till sig den på käppen hängande hvita duken. Nu återvända de genast gående andfådda och flämtande, vanligen under ifrigt tal om segern[s] visshet eller blotta tillfällighet m. m.

Somliga bruka i början springa långsammare och gerna släppa kamraten om sig, och springa allt skarpare mot slutet af banan; andra tvertom. Och så fortfar det ena paret efter det andra. —

Exempel gifves då Wågaren och Wågerskan voro förlofvade; men ändå kunde Drängen ej förmå sig att lemna den verkligen dyrköpta segern; ty de älskande täflade med all möjlig ifver, och flickan — förlorade! Joh. Wallin.

3. Att drägä Hank.¹

Denna täfling, som kanske mäst visar en tät och jemn kroppstyrka, öfvas ofta, äfven utom våg, bland andra talrika lekar och idrotter, om penningar eller någon förtäring; men oftast blott för nöjet och hederns skull, och vanligen synnerligast såsom en öfning för blifvande våg, då man sålunda på förhand skall *sökä si'*, och derföre *bjaudar af* hvarandra med ett: »Kum Däu, skall vör *drägä Hank* (rännä i kämp eller annat) um itt hallt staup Öl eller ajn Glygg —, kum an! här skatt däu finnä kammerat —, hart däu lust, så säg inte naj!!»

Wid Wåg framträda partals de båda kämparne: man tager då en 1-alsn lång käpp, tillräckligt stadig, som kallas *hank-stycke*. De två täflande sätta sig nu på marken midt emot hvarandra och så nära, att skosålorna stå emot sig till stöd vid dragningen. De fatta i *hank-stycket*, den ene med sina händer utanföre den andres — eller ock hvarannan hand (?) —; men som det anses och är bäst att hålla midt på käppen, göres detta hvarannan gång. De hålla härvid sin ena hand öfver och den andra under *hank-stycket*. Somliga, som draga emellan hålla begge händerna »lästa» om käppen. Då dragningen börjas skall hankstycket ligga midt öfver begges täspetsar. För att bättre kunna hålla i, bruka några spotta i händerna eller stryka dem på gräsvalLEN eller i sanden.

Intet tecken ges till dragningens början; utan det se allt vana »hank-dragare» på hvarandra, känna det på käppen, eller tillkännagifva det inbördes med ett kort: »*nå da!*» — och nu är ögonblicket inne att hugga i. När Hank-dragarne börja långsamt och dra jemt, så att begge få tillbörligt visa sin styrka, säga åskådarne: »*nå tänar di jant!*» men om en i början hugger i för hastigt och derigenom lyckas få käppen på sin sida om sko-*sniporna*, ropa genast åskådarne af hans motparti: »*han tog yfvartak!*» Men vanligen fortfar dragningen ändå, då Wågarne och de täflande gilla det, tills den ena antingen får följa med opp öfver den vinnande eller ock måste släppa tag. — Då Hank-dragningen sker mellan olika kön, skola manfolken draga med en hand och hålla den andra på knäet, men icke i marken. Här vid släppa ej alltid drängarna af artighet hank-stycket, utan leken går på fullt allvare, då flickan, som tydligtvis har sina händer utanföre knutna om käppen, ej sällan får

¹ *Drägä 'ännk*. P. Ronander. *Hank* = af Isl. *Haunk* = en sammanbunden ring. Bemærk. over Øen Gotl. af Carl Säve, p. 203. — *Hank*. Se: Sjöborg — III Tom. p. 155, & Pl. 19, Figg. 48, 49 & 50. — [I marg:en står]: Tösen vid Vester-gårda i Søndre drog mot friaren och vann. I. Sagner, 607.

den skamflate drängen att släppa tag, eller under åskådarnes skratt och löje drager honom opp till sig.

Uti intet spel är så mycket rum för oreda som i detta: man sitter vanligen med krökta knän, så att de[t] ena knäet är högre än armarne. Det är då lätt för en krånglare, som tror sig förlora, att, då man börjar draga, lägga sig på sned — *kastä si' kull* —, hvarigenom den andres styrka hejdas, eller han nödgas falla han också, då fötterna vanligtvis slinta, och segern blir ingens; men detta lyckas ej länge, och den jemnare kroppsstyrkan tager isynnerhet här ut sin rätt. Och så brukas detta spel, åtminstone på våg, egentligen blott mellan de starkaste vuxna *drängarne*; och upprepas då 3 gånger å rad mellan hvart par. Det parti, som vunnit på de fleste paren, har segern! —

4. Att drägä krok-fingar.¹

Denna täflan, som åter isynnerhet pröfvar finger-styrkan, går till på det sättet att man fattar hvarandra vanligen med *langstangen* = lång-fingret på högra handen; dock äfven brukas vänstra handen (*kajtu*) af somliga, och icke stundom blott *torparen* (ring-fingret), utan ock af några lillfingret. Då *krok-finger* brukas på Våg *drager man öfver led*, d. v. s. öfver öfversta *led-balken*; men vanligare är dock att man *drager öfver axel*. I detta sednare fall väljes en säker och *stabbig* karl att stå under: denne räcker då ut ena armen och fattar i en annans tröj-krage, för att stå säkert. De som nu skola *draga krokfinger* ställa då sig den ene fram om och den andre bakom stödjekarlen, och lägga sina bästa och säkraste fingrar knutna öfver stödets axel, så att det afviga af handen (*handa-baken*) ligger nedåt. Som det anses fördelaktigare att stå och draga på framsidan af stödjekarlen, brukar man på våg vanligtvis byta om. Då de nu hafva jemkat ihop fingrarna och lagt dem midt öfver axeln — (med hvilket man är ytterst noga) — bör man draga jemt utan knyck och ryckningar för att ej med orätt vinna öfvertag, och framförallt ej låta händerna *slira* ned på sidan af axeln, ej heller oroa stödekarlens ben med onödiga slängningar och sparkningar.

Då nu allt är i ordning, kasta kämparna på hvarandra en blick, eller säga sitt: »*må da!*» då dragningen börjas. De som då äro slipade hugga ej i straxt i början, utan hålla blott på stället en stund; hvarföre, då båda

¹ D. *krok-fingärr*, P. R. — [I marg. står:] *Draga röf* (eller *räf*-) *krok* = då man drager finger-krok med rygg mot rygg samt fingrarne knutna mellan sina och hvarandras ben (sid. 15).

äro lika sinnade, de ofta stå långa stunder innan det blir något af. Den som utan knep förmår draga den andres hand och finger ned från axeln åt sitt håll, eller då medtäflarens finger raknat, har vunnet spel. Man byter under tiden om finger och axel, och väter ibland på fingret, för att ha' bättre framgång än gången förut o. s. v. Täflingen upprepas vid våg trenne gånger i vanlig ordning.

Då *drängar* skola *draga krokfinger* mot flickor, anses det för dåligt om han skulle behöfva långfingret; utan skall han alltid bruka lill-fingret emot *tösi*. —

5. Att kastä varpå.¹

Detta spel består i att med kastandet af runda flata stenar mellan tvenne uppsatta mål eller pinnar komma pinnen närmast, då det parti, som först kommit närmast 12 gånger, vinner spelet. Häri kan antingen en och en spela mot hvarandra eller ock alla mot alla; det är likväl blott en som vinner vid hvarje kast. *Warþorna*, flata, så mycket som möjligt cirkelrunda stenar, af 3—5 Tums diameter och 1 Tums eller något så omkring — tjocklek, har man med sig från hemmet; de slipas och göras glatta med stor omsorg och afpassas efter de spelandes styrka.² Till långa mål väljas *varpor* på sjöstranden, runda som *hallarna* på fiskgarnen, vanligen lättare och så hala att de kunna halka fram stundom till 1/3 af hela målet.

Detta utsättas på tvenne sätt — (såsom det ofvan är nämnt vid *rännä i kämp*: målet lämpas efter de spelandes ålder och styrka, omkring 16—24 steg, och vid dess begge ändar nedslås 1/2 alns höga pinnar i marken så att de ej så lätt kunna kullkastas.³ På våg, då alla äro i ett kast-lag eller som det heter *kasta i hopen*, hafva alla naturligtvis ett mål, dock med i akttagande af målets förändring vid hvarje nytt spel (om

¹ *Skiauta varpur* = id. (IV. Visor, 32). *Kassta varpur* Jens Jakⁿ Båta. = *k. värpå*, P. R. — *Varpå* af Isl. *verpa*, Tysk. *werfen* = att kasta. Bemærkn. over Öen Gotland af Carl Säve, p. 201.

² Ibland är varpan en artilleri-för-spegel, af järn. »Curling», J. G. Kohl, Resa i Skottland, sid. 115 & 113.

³ Stundom hafva smågossar såsom mål en på kant ställd flat sten. Vanlig varpa heter *Byllt-varpa*, emedan *varpa* stundom är en *bylltugur* (knölig, ojemn sten) och kastas på omkring 60 alnar. — Annat är *Fleis-varpa* då kaststenen är ett stycke *fleis* (= flis eller tunn sten), som är aflång och omkring 4 eller 5 tum lång; då kastaren håller *varpu* i spetsen med lång- och pek-fingret under och tummen ofvanpå, och, med inåtböjd arm, kastar *fleis-varpu* (såsom en discus) till målet på 300 alnars afstånd. Spelas eljest såsom vanlig varpa och brukes i Näs, Grötlingbo och Storsudret. N. N. Roes i Grötlingbo.

någon af parterna det önska). Men då man kastar man emot man, går hvarje par att söka sin plats för sig, men kasta likaväl på en gång alla.

A-partiets fri-spelare hafva rätt att bestämma sättet för kastningen; och hafva de nu egentligen blott en utmerkt och säker *varp-kastare*, helst med förmåga att kasta på långt mål, så väljes gerna helst att *kasta i hopen*. Konsten i varpkastningen består hufvudsakligen uti att kunna få varpan att horisontelt rotera kring i luften och sålunda komma ner på flatan; ty ta'r hon marken på kant, kommer hon vanligen ohjelpigt på trill och löper då långt från målet.

Wid pinnen i endera slut-ändarna af målet ställa sig nu de spelande: en af A-partiets frispels-karlar kastar först sin varpa så nära till pinnen som möjligt, och låter henne der ligga qvar. Derefter kastar en af B-partiets frispels-karlar på samma sätt. Kommer dennes varpa närmare målet än den förres, så ropas: »*han tog!*» hvar om inte så ropas: »*han löste!*» I förra fallet kastar åter en af A-partiet; men i sednare fallet fortsätta så många af B-partiet tills någon af dem lyckats kasta sin varpa närmare pinnen, då åter A-partiet får kasta på samma sätt som B-partiet förut gjorde, o. s. v. Den som slutligen är närmast pinnen har vunnit ett. Och så fortfares tills ena Partiet fått 12, då de vunnit ett *spel*. Wid Wåg kastas trenne sådana *spel* (eller en kula) ifall ej de två första, vundna af samma parti, afgöra *vunsten*. Varpa kan spelas mellan så många som helst ända ned till två, och anses för en stadigare öfning, hvarför det ofta spelas af äldre folk.

Wid miss-kast, eller då varpan eller handen vid kastningen ta'r emot kläderna, man *förhåller* henne, ej hinner halfva målet och ropar *ogildt* innan hon hunnit marken eller då varpan olyckligt och *afhofligt* slinter en ur handen —, är man berättigad att kasta om. De täflande kasta en och en i sender, och varpan skall alltid ligga qvar: träffar mot-spelarnes varpa en annan och stöter henne ut ifrån eller längre in till pinnen, så räknas alltid kastet efter stället der hon sist blir liggande. Slås någon varpa af de andra dervid sönder, bruka de flesta spelare räkna den största biten af varpan för den afgörande. När flera varpor tyckas vara lika nära pinnen, uppmätes afståndet mycket noga af Wågarnie med en käpp, då man naturligtvis mäter emellan varpans närmaste hörn och pinnens närmast vättande kant. — Den som vid hvarje särskildt kast är närmast, skall kasta först nästa gång. Skulle pinnen träffas så att hon går i kull, räknas derföre 2. (Somliga nedslå pinnen så hårdt att hon alldeles icke kan kullslås.) På somliga trakter räknas ett för pinnen och ett för hålet (efter pinnen) d. v. s. för den varpa,

som blir liggandes närmast hålet. I detta fall kan hvardera partiet vinna hvar sig ett. Oaktadt det ena Partiet slagit kull, kastar det andra partiet, sedan pinnen åter blifvit nedsatt, för att ock försöka slå ikull, och dermed förinta deras vinst som redan slagit i kull. — Slås pinnen kull vid 11, så stiger det partiet ned (från bak-slag) till 6; och nu aktar sig motpartiet noga att slå kull, ty då skulle det förra, derigenom att det delte med sig halfva kullslagnings-priset, få ej två, utan blott 1 till 11, således 12 och derigenom vinsten.

[I marg:en står:] På Nähr hade man engång målet på 150 steg; då blott en man dock, oaktadt de hala strand-stenarna till varpa, kunde hinna målet. — Joh. Wallin.

6. Att springä Haug-strikel.

Detta spel, som mäst pröfvar kroppens lätthet och vighet är af trenne slag: *Haug-strikel* (eller *-stikel*)¹, *Langstrikel* och (af sednare uppfinning) *Buck-strikel*. Det första slaget är det vanligaste, och brukas ofta af drängarne på våg. Man utväljer då en slät och vacker gräsplan, ned-sätter säkert i jorden 4 à 5 alnar från hvarandra tvenne höga och mjuka upprättstående björk- eller hassel-käppar, *strikel-käppar*, på hvilka man vid uppskärandet qvarlemnad ungefär 1/2 tums långa ändar, som jemt och nått kunna bära en lång smal käpp, som man mycket lätt och falskt lägger tvärs öfver, eller *tvär-käppen*. Dessa qvarlemnade qviständar på *stikel-käpparne* böra vara så många och sitta så lätt [tätt] som möjligt, att man på dem kan sänka eller höja *tvärkäppen* efter behag. Att *springä strikel* brukas ofta om förtäring och för blott nöjes skull, men hälst för att söka *si'* till våg.

Öfver *striket* springer man på trenne sätt: såsom 1:0 *pa snidt* (på sned), då den springande ställer sig omkring 12 eller 15 steg från striket, men något åt höger eller vänster om detsamma, — detta är det mäst brukliga. 2:0 *tvärs pa*, då den springande med språng tar satsen midt framför striket och 3:0 *jamfötes*, då intet afstånd från striket får tagas; utan man ställer sig då med fötterna tätt vid hvarandra och hoppar med ett skutt öfver. — Drängarne bruka vanligen hafva något mått på kroppen hur högt de veta sig kunna springa, t. ex. vid naflen, *braustä*,

¹ *Stikel* (rättare än *Strikel*) af Isl. *Stikla* = hoppa; deraf *Stihl* = hopp. Bemærk• over Øen Gotland af Carl Säve — p. 203. — *Springka stikull* (utan r) J. J. Båta, Fårö. *Springä Strikäll* P. R.

axlar, *käpen*, *nasar*; de finnas till och med dem som kunna gå raka under sitt strikel: sådana kallas *fräj-springare* och äro sällsynta.

Är det nu på våg, och striklet är i sin ordning, framföres af vågarne hvar par täflare, afkläda sig stöflor och strumpor, vika opp böxorna på halfva läggen med mera att göra sig rätt lediga till kampen. Den, som då skall börja springa, tar då tvärkäppen och lägger honom öfver strikelkäpparna, men ej på långt när så högt som han verkligen kan springa, utan blott till att börja med $1\frac{1}{4}$ aln från marken högt; och nu går han vanligen till höger eller vänster — ty *tvärs pa* eller *jamfötes* brukas ej så ofta —, tager på 12—15 stegs afstånd fart, och, om han nu springer från höger, kastar sig i språnget med all kraft från marken med vänstra tå-spetsen och svingar så högra benet först öfver tvärkäppen och så i samma ögonblick det vänstra efter. Detta skall gå för sig utan att tvärkäppen eller strikelkäpparne deraf det minsta rubbas, eljest är spelet den gången för honom förloradt.

Den andre springaren går då, om den första kommit lyckligt öfver, fram till striklet, och flyttar, med en uppsyn af förakt för den låga plats tvärkäppen innehar, densamma så högt han vet sig med säkerhet kunna hoppa öfver, ställer sig så jemte striklet och mäter det på sig efter *braust*, axlar eller *käpe*, går sedan och tager sig fart och springer till. Den förre står emellertid nu som en stilla åskådare med armarna i kors öfver bröstet och flämtar ut, och betraktar med spänd uppmärksamhet den andras förhållande. Af dessa två första språnget kan man vanligen af den större eller mindre ledighet med hvilken de göras, på begge deras ansigte se hvem som kommer att segra: den ena synes nedslagen och står och stirrar på tvärkäppen som orörd innehar en högre plats än han beräknat; den andre, som väl kommit öfver, utropar då: »si så, spring däu nå um däu jist kal; men jag tror, däu luktar allrajdu bränväjn!» (= kommer att tappa).

Nu flyttar man tvärkäppen några tum högre upp och springer så till; lyckas han, så har han sprungit högre än motståndaren, och denne måste nu springa öfver samma höjd. Åter så flyttas tvärkäppen allt högre, om blott en *liten tanke*, och den andre skall i sin tur springa öfver. Kan nu den andre ej lyckligt komma öfver detta mål, har den förra vunnit; men godvilligt ger man ej gerna tappt: man försöker heller fast i förtviflan än engång att komma öfver. Och det slutas nästan alltid så att endera af kämparna i språnget rifver ner både tvärkäpp och strikelkäppen, får sig dessutom vanligen en dugtig stöt i marken, och måste sålunda erkänna sig för öfvervunnen, då ett nytt par åter framträder i ba-

nan och täflar på samma vis. — Wågaren, som vunnit på de flesta paren, vinner våget i detta spel. — Brukades af karlar i Burs (C. B. Östman.)

[I marg:en står:] Den, som flyttar upp tvär-käppen, skall först kunna springa öfver den, innan medtäflaren skall hoppa öfver samma mål. — [Jfr nr 21]. Man brukar ock springa ett slags stikel på det sättet, att man tager fart springande med en stång i handen, svingar sig medelst stången våg-rätt öfver den ofta 3 alnar högt liggande stickan, och släpper med det samma stången från sig på andra sidan. J. D. Lang. — På våg (i Hemse) brukar man hoppa *Haug-strikel*, då man håller i stor-tårna och hoppar öfver en käpp eller ett vedträd. Carl Lindgren, Skoll. i Stånga.

7. Att springä Lang-strikel.¹

I stället för att språnget i föregående spel är i höjden, är detta i längden. Till märke der språnget skall tagas lägges en tvär-käpp, utom hvilken icke tårna vid satsen få komma — härvid springer man vanligen *pa tvärs*, ibland äfven *jamfötes*, men naturligtvis alldrig *pa snitt*. För att ta sig fart går man så långt tillbaka man behagar, och de spelande täfla ock här på våg partals. En springer nu först så långt han kan fram öfver tvärkäppen: och der märke i marken synes efter han[s] klackar lägges en annan käpp. Nu skall den andre springa lika långt, och; deröfver men faller han dervid tillbaka på rygg öfver det stället der den *bortarste* käppen låg, har han förlorat i det språnget. Lyckas han åter, så flyttes käppen längre fram, och den förre skall nu åter försöka springa än längre. Och så fortfares vaxelvis med hvart par, och de fleste vinnande på en sida hafva i detta afseende vunnit våget. —

[I marg:en står:] Att *springä Lang- eller Jård-strikäll* brukades vid *vag* blott af pigor och tösar = att hoppa i längd; *drängar'* sprungo *strikäll l. Haug-strikäll* (i höjden). P. Ronander. C. B. Östman. — I Öja speltes *putt-pärk*, kastades *varpa*, drogs *hank*, *rännedes i kämp*, störtades *stang* och *sprangs haugstrikel*, som en karl kunde gå under. G. N. Å. (IV: 556). — Pigorna deltog vid våg uti *langstikel*; men när tösen hoppar 6 alnar, skall drängen hoppa 9 alnar. Hoppar Pigan 4 alnar, skall Drängen hoppa 6 alnar. Lisa Rosarfe i Wall. — En dräng har t. ex. hoppat 10 alnar. Joh. Wallin. — När pigor deltaga, hoppa de *Langstrikel* med sats och språng; men drängarne *jamfötes*. Se: No. 16, sid. [31]. C. B. Östman. C. N. Carlsson.

¹ *jård-strikäll* P. Ronander.

8. Att springä Buck-strikel.¹

Detta spel är af nyare uppfinning och är våldsammare än något af de föregående slagen, men öfvas i alla fall somligstades på våg. — Striklet uppställs härvid såsom till *Haug-strikel* med sina behöriga strikelkäppar och sin ordentliga tvärkäpp, som på nämnde sätt kan sänkas eller höjas efter behag. Täflingen sker äfven här parvis med afvexling inbördes hvarannan gång såsom vid alla andra våg-spel. — Man tager sig fart och gör sats såsom vid haug-strikel, alltid mäst *pa tvärs*, sällan *jamfötes*; men då man under språnget i luften just sväfvar öfver tvärkäppen, böjer springaren kroppen hastigt framåt och låter fötterna gå över hufvudet; men denna rörelse bör ske med en sådan hastighet och vighet och springaren lyckligen komma öfver striklet ned på fötterna. Eljest kan det bli ganska vådligt för nacke och lemmar, ja väl för lifvet. — Tvenne pars vinst göra äfven här utslag till seger i detta slags våg. —

[Längst upp på sid. 15 står:] *Buck-strikel* (på våg i När): Efter ansprång störtar sig karlen på armarna samt baklänges med benen öfver striklet, att, utan att rubba det, stå på andra sidan. Så täflas partals. J. Wilh. Klintberg. — *Stang-strikel* (i När) alltid med stång och ansats. J. W. Klintberg. [I marg:en står]: *Stang-stikel* n. = spel vid våg (i sednare tider), då man springer mot *stiklet* med en stång, tar fart med den i språnget, kastar stången från sig i det samma och hoppar öfver utan att röra *stiklet*. Gust. Hallsarfve i Lau, f. 96. — [Se nr 21]. — Wängeboarna bjödo nyligen af Sjonhem-socken på *Buck-stikel*. C. Falk.

9. Att störtä stang.²

Till detta spel, som fordrar riktiga karla-krafter, utsöker man en bra tjock och grof stång omkring 6—8 alnar lång, om 4—5 tums diameter i lill-ändan — eller vanligen ett otillhuggit s. k. *häcke-trä* —, så tung att man med möda kan väga upp den från marken då den med lilländan lägges öfver det framsatta och krökta vänstra knäet: detta plägar vara måttet — eljest tagas de ock tyngre. (J. D. Lang.³)

¹ (Kallas ock *Stört-stikel*. Jac. Gumbalde i Stånge.)

² *Ställpa stang*. Jens Jⁿ Båta.

³ Det sättet att väga stången upp från knäet är ett styft och nödvändigt förspel: kan man ej det, får man ej deltaga. Det har händt att karlen dervid brutit af lår-benet. J. D. Lang. —

Nu utsättes ett mål, hvarvid en af A-partiet ställer sig, tager upp stängen, hvilande mot ena axeln, med storändan uppåt och stående i händerna med lill-ändan. Karlen böjer sig nu något framåt och låter dervid stängen så temmeligen luta bakåt, och svänger eller väger nu flere gånger med honom, tills han slutligen kröker något på knäen, lutar kroppen det möjligaste mesta framåt, skjuter nu efter lill-ändan med händerna och *störtar* så stängen med högsta kraft åstad, så långt han kan, dock så, att den i kastet vänder sig kring i luften med stor-ändan nedåt och så att den går öfver med lill-ändan. Går ej stängen i kastet fullt slaget öfver med lill-ändan och ej hinner full rät vinkel mot kast-linien, utan faller tillbaka ned, är kastet den gången förloradt. (Man brukar här, liksom i strikel, ej första gången sätta för stort mål före, ehuru det tyckes som man ej skulle onödigt bortslösa krafterna.) Nu tager en af B-partiet stängen och försöker sig att vinna på den föregående: detta försök får göras 3 gånger om det behöfs d. v. s. om icke A-partiets mål (hållet i marken efter stängens storända) förut upphinnes. Hinner ej B-partiets karl det, har det paret förlorat: kasta de lika, få[r] samma parti åter kasta — och så fortfares tills en blifvit *vinnare*. Hinner B-partiet straxt längre än A-partiet, kastar han icke mer det kastet; motpartiet får då 3 gånger försöka sin lycka. — Man kan äfven vid detta spel — om A-partiets frispelare så finna för godt —, liksom då man kastar varpå, *kasta i hopen*, då först alla af A-partiet kasta och sedan alla af B-partiet; men man har för öfrigt samma tur, såsom då blott tvenne par-tals täfla, och räknas dit endast efter den som kastar längst inom hvarje parti. Wåget vinnes äfven i detta spel af de fleste vinnande på en sida. —

10. Att kastä käglar.

Brukas nu sällan vid Wåg. Begge Partierna kasta hvar annan gång. Man öfverenskom om till ex. 40 eller 50 slagna käglor; och det partiet, som först hann dit, vann spelet. Ibland räknades kungen för 5 och hörnkäglorna för 3, eller så. Klotet kastas på bara marken. Hette att *kasta*

[I marg:en står:] Att störta stång består uti att med båda händerna uti ena ändan af stängen från marken upplyfta svåra stänger (hvarvid stängen antingen lägges öfver ena knäet, och den kortaste ändan nedtryckes, så att andra ändan reser sig i luften; eller ock hvilar stängen i vänstra handen och den högra nedtrycker den kortaste ändan), stödja dem mot axeln, bära nedra ändan i händerna, samt derpå — — — störta kring — — — stängen. (?) A. Th. Snöbom.

[Under nr 10, med blyerts:] *pil-ränning* [står möjl. *jul-ränning*] (-springning). *Tämä stäutar* och *Dragar* [?] *räfkrok* om [?] vid våg brukligt (A. Th. Snöbohm).

i *pott*, men är väl nu ej brukat i Wåg på en 40 à 50 år, i Gothem (ja, 1860 på Ljugarns hamn). C. Sjöberg, Gothem. — *Käggle-baus* eller *Baus* = Käggle-klot. P. Ronander. Rone.

10 ¹/₂. Att *huppa yfvar halmstrad*.

Att hoppa Hög-stikel, då man håller i stor-tårna, eller att *huppa yfvar halmstrad*, öfver en käpp eller vedträd, som lades på marken, brukades på Wåg i Hemse. C. Lindgren, Fardhem. — [Jfr n:r 82.]

11. Att *kastä stajjn*.

Har i wåg förekommit på Nähr, då en man på hvar sida afgjorde ensamma spelet: man fick dock nyttja slant (gammal tjock sex-styfver), och den som kastade längst, vann spelet. Konsten är att stenen (slanten) ej *skärer sig* i luften. — Jac. Wallin.

[I marg:en står:] 11. *Takas* eller *Ta' rygge-kast* [nr 38].

12. *Burä* (borra).

Några år sedan, på ett Wåg i Fardhem, då Pigorna *bjödo af* drängarne hade Pigorna valt *Burä* till frispel — hvilket sedan länge varit aflagt. —

Man sätter ut och sätter emot som vanligt, och man täflar således partials. Den af paret, som nu skall täfla först, fattar med högra handen i sin egen vänstra öronsnibb, lägger vänstra handlofven under och bakom högra armbågen, tager en käpp af omkring två alnars längd, hvilken han med dess nedra ända borrar (*burar*) i ett litet hål fast i marken, och börjar nu, sålunda hållande i öronsnibben med högra handen och käppen med den vänstra, att, på Wågarens eller Wågerskans tecken: ett, tu, — tre! *burä* (borra) d. v. s. springa i hårdaste fart en 20 eller 30 slag (efter öfverenskommelse) omkring käppen, som icke får släppa hålet. Som nu den täflande är i hastiga kringsnurrning och vanligen skickligt yr i hufvudet, ropar Wågaren eller Wågerskan sitt *»änn!»*, då den täflande i samma ögonblick släpper käppen och springer rakt till målet, en i marken nedstött käpp med en näsduk på som står på 15 eller 20 stegs afstånd. Har han eller hon nu sprungit nog hastigt omkring käppen —, d. v. s. *burit* nog fort, sprungit rakt till målet utan att falla omkull — i hvilka begge fall täflingen förnyas; dock ej mer än trenne gånger —,

och slutligen lyckats fatta duken, har han eller hon lyckats i sin täflan; och den andra motparten af paret får nu derpå försöka sin lycka. — Hinna begge af paret lyckligt målet — hvilket visst ej alltid inträffar —, så få de täfla mot hvarandra trenne gånger inalles; men kan ej vinsten dermed afgöras, utan de hinna målet lika bra alla 3 gångerna — blir spelet genom detta pars täfling ej afgjort, utan ett annat par — en af hvardera partiet — får då försöka att genom ett bestämdt utslag slutligen afgöra spelet.

Vid det ofvannämnda *Wåget* i Fardhem vunno Pigorna på detta sitt frispel, deri de voro väl öfvade, och derjemte ock deras *Hop-spel*, som var *ränna i kämp*, och dermed sålunda *Wåget*. — P. Ronander. Carl Lindegren, Fardhem. — (Se: sid. 2—15, [här s. 1—18], om »Wåg»).

13. *Melä nasar* (mäta näsan).

En annan gång valde Fardhem-pigorna till Fri-spel på ett Wåg, då de *bjudit af* drängarne, att *melä nasar*; man satte ut och gick emot, och täflade partals som vanligt. Spelet tillgår sålunda:

Den täflande tar en käpp på en 2 eller 3 alnars längd, sätter käppens ena ända mot högra nedre sidan af näsan, håller i käppen med vänstra handen, och sträcker den högra handen, — sedan han eller hon vikit hufvudet så mycket som möjligt åt vänster, — så långt som han kan ut åt käppen till höger, som härunder hålles uti vågrät ställning. Under det ställe, der man med yttersta långfinger-spetsen nått på käppen, fattar man med begge händerna, lägger så käppen opp längs åt näsryggen och pannan — sålunda blir käppen lodrät — och håller begge händerna knutna om käppen så att den öfre handens tumme hålles just under näsan. Nu skall den täflande böja sig så långt ned baklänges så att käpp-ändan når marken. När man sålunda fått stöd med käppen i marken, behöfver man ej längre hålla den för ansigtet; utan man skall nu, stående så tillbakaböjd, gå ned längs åt käppen hand under hand och det så nära marken, att man nu slutligen förmår med framgång ytterligare böja hufvudet än längre baklänges och nedåt, att man med hufvudet når marken. Sedan detta då lyckats, skall man åter hand öfver hand palma sig opp längsåt käppen, och så ändtligen resa sig rak opp igen. — Man får ej falla omkull hvarken då man böjer sig tillbaka eller reser sig opp; ej heller få fötterna *rappa* (slinta). — Hufvudsaken för en lycklig utgång är att nå långt på käppen, räknadt från näsan till yttersta långfingers-ändan; men dock aldrig värst att sedan med käpp-ändan nå mar-

ken utan att falla — att resa sig opp är något lättare. — Så täflar man i detta spel partals; dock ej mer än tre gånger.

Pigorna, såsom i allmänhet mjukare i ryggen än drängarne, vunno med lätthet sitt frispel; helst då de voro nog kloka att i täflingen *sätta ut* de yngsta och således vigaste pigor de hade. — De vunno ock den gången hela Wåget. — P. Ronander. C. Lindegren.

14 A. »Skjautä till måls» (Skjuta till måls).

Då »skjautä till måls» var ett af spelen, afgjordes detta alltid först. Alla skulle deruti deltaga. Man medhade sina bössor, om hvilka man var mycket rädd att någon skulle få se i pipan, ta' i geväret och sålunda skämma det, ta' bort elden eller dylikt. — Man sköt med kula, till måls på en dörr på hvilken man ritat ring med en prick uti. Wägarne sköto först; och så länge höll det ena partiet på, tills någon af det andra råkät närmare pricken. Den, som slutligen kommit närmast, vann i det spelet. — Wåget började redan kl. 3, 4 e. m. — *Störtä stang*, *Drägä Hank* och *Rännä i kämp* brukades mäst; *Pärk* och *krok-finger* voro okända. — Att *slå Bagge-näfvar* brukades för ro skull. — P. Nyberg, Folö.

[Till höger om rubriken nr till 14 står:] V: 76. På våg i Roma (1811), då draga hank var samspel samt *Ränna* och *Skiauta till måls* frispel, sköto 26 man med kula på 150 alnar. S. M. Björkander, f. 92. — Lye-boar och Stange-boar *bödo av* hvarandra på *skiauta til måls* (Sept. 1866), då Lye-boarne vunno (VI: 100). C. B. Östman.

[I marg:en till nr 14 står:] *Skjautä t. m.* brukades fordom ofta jemte andra spel vid våg, då man skjöt med kula. — L. Lythberg. Qvie i Bro.

Skjauta t. måls. Jens Jakⁿ Båta, Fårö. — Skjuta till måls med kula på våg uti Rome och Vall. And. Bolin.

14 B. Att skjautä till måls.

Om våren, i Påsk-helgen, bruka rotarna inom Buttle Socken, Auster- och Westar-Gutar, *bjaudä af* hvarandra på att *skjautä till måls*. — *Drängar* och *Gubbar* samlas på eftermiddagen i någon gård, der man hvar om annan *skjauter till måls* om påsk-ägg, vanligen jemte något brännvin och öl; allt liksom vid våg. — Men härvid äro inga andra täflingsspel, utan skjutningar. — Af den först bestämda våg-summan betala de tappande $\frac{2}{3}$ och de vinnande $\frac{1}{3}$. — Sedan blir vanligen dans

och rolighet på qvällen. — I skjutningen deltaga blott *insoknes*. — Nils Jacobsson Widdin, f. i Wänge. — Se: föreg. n:o 14. I. Sägner: N:o 217, 986. III D:o, 141.

15 A. *Springä bugä*

brukades omkring år 1838 i Guldrupe, då *päikar* valt det till fri-spel, hvilket de ock vunno mot Hejde-bo-päikar. (N. Widdin.) —

15 B. *Lek = Springä bugä* (N. Widdin).

Man tager en styf käpp af en 6 qvar-
ters längd, håller densamma i begge än-
darna framme öfver knäen, och skall, utan
att dervid släppa taget med händerna, hoppa
jemnföttes fram öfver käppen: och detta
fordrar redan mycken vighet i ryggen. Men
några äro så viga, att, sedan de sålunda hoppat fram öfver käppen, de
ock kunna hoppa tillbaka igen på samma sätt — hvilket naturligt-
vis är mycket svårare. Det första knepet är att man håller så litet
tag i käppen man kan, och med så raka fingrar som möjligt. —
(Brukad vid Wåg af *päikar* i Guldrupe. — N. Widdin.) Cath. Bod.
Östman. —

16. *Springä jamm-fötes*.

Härvid håller man fötterna tätt slutna och jemna uti tårna vid det utsatta målet, vanligen ett halmstrå eller en *rita* på marken, och då skall man, utan att taga någon språng-ansats medelst steg, blott så stilla stående eller nedhukad på fötterna taga sig satts isynnerhet genom svängning med armarna, hoppa jemm-fota så långt man förmår bort, och det utan att falla tillbaka: den, som sålunda hoppat längst, vinner. Brukades fordom vid *våg* i Lau. — Cath. Bod. Östman. Kajsa St. H^s dr Bjärges i Lau f. omkr. 1770. —

17. *Ta' a pinnå ör jårdi*.

Brukades fordom på *Våg* i Lau, mellan *Drängar* då man står med fötterna samman och skall med munnen ta' upp en tvärhands hög pinne som står i marken framför fötterna. Kajsa St:a H:s dr. Bjärges.

18. *Springa lang-språng.*

Man nedsätter två och två pinnar i jorden och spänner dem emellan ett snöre eller långt strumpeband, som icke är mer än 6 tum öfver marken; och mellan de begge snörena kan vara 2, 3—7 alnar. Man täflar då uti att med ansprång kunna hoppa öfver begge *stiklen*, hvilket icke är lätt, ingalunda för höjdens skull men dess mer för längden. Brukas såsom lek vid slotteröl i marken, o. s. v. Lars Nordin, 1817 f. i Wallstena. (XI: 163.)

Snöret ligger oftast spändt tätt längs marken. Täflingen är egentligen det samma som vanlig *lang-stikel*. L. N.

19 A. *Krypa genom minsta hål.*

= krypa genom minsta glugg eller två ledbalkar —, brukas sås. frispel på våg. L. Levedal, Låista.

19 B. *Att krypa genom minsta hålet.*

Är en täflings-lek att göra sig smal och krypa genom minsta hålet, t. ex. genom en liten glugg eller vanligen mellan ett par trånga *ledbalkar*. — Brukas till *fri-spel* på våg. L. Levedal.

20 A. *Ta' slant ur en bunke.*

full med vatten och händerna på ryggen, brukades ännu 1866 på våg i Stånga. Bunken stod på en stol och var alltid full af vatten. Hvert par upprepade försöket flera gånger tills en gaf tappt. Fina Olsson, Austrlings i Stånga.

20 B. *Att ta' opp en slant ur ett vattenspann.*

Man ställer ett embare fullt med vatten på marken, och kastar ned en slant på botten. — Nu skall man försöka att doppa ned hufvudet i det fyllda *vatten-spannet* (?), hålla andan väl, och derur med munnen upptaga slanten, som en annan vågat lägga dit. — Cath. Bod. Östman. N. Widdin, Wänge. — Dyka slantar (IV. Vis. 30).

Se: P. A. Munch, I: 179 (Kanske minnet af ett gammalt Ordale eller Gudsdom?)

[I marg:en står:] *Ta' slant ur en bunke*: lek, då bunken står på golfvet

med litet vatten i och slanten lägges midt i botten. Med händerna på ryggen och vidt utställda ben, skall man stående ta upp slanten med läpparna. Får man så slanten, har man vunnit den (VI: 130). C. B. Östman f. i Burs 1805.

21. Stang-stikel.

Detta öfves såsom vanligt *Haugstikel*, då man lagt ett mjukt spö öfver tvenne i marken nedsatta käppar; men med den förändring att man ej blott med språng och sats hoppar öfver *stiklet*, utan härvid i stället svänger sig öfver stiklet medelst tillhjelp af en stång, hvilken man dock skall släppa just då man tagit satsen och är i luften, så att man ej med den får skada eller kullslå stiklet, då man derigenom tappat spelet. — *Springä stikel* med stång — — — (sid. 25 — — J. D. Lang) eller *Stang-strikel*, s. 33. J. W. K.

Kasta givär (Lek, XI: 163); *Äntra på stang* (XI: 163), *Kraft-spel* och *Kvikk-spel* (XI: 163). —

Wåg i Hejde socken — sommaren 1845.¹

Såsom prof på föregående må här anföras ett våg, som mellan *insoknes* i Hejde hölls sommaren år 1845:

Wester-gutä-päjkar i Hejde hade nemligen *bjaudi af på våg Wester-gutä-drängar* inom samma socken, troligen af längtan efter en *lek-stuga*, hvilket dans-nöje alltid brukar följa på ett våg. *Päjkar* hade som sagt var *bjaudi af* drängarna, på ett våg af 21 par, och att *rännä i kämp* var det föreslagna *Sam-spelet*; och allt var som vanligt noga bestämdt i Vågare-brefvet, som mycket riktigt var underskrifvit och afsändt af den raska Wågerskan till drängarne, som naturligtvis mottogo *afbjaudningen*. — Men när man nu på nästa Söndag som vanligt hvar för sig skulle *stå u söhä si*, så råkades man händelsevis just på samma ställe, ett förhållande som ingalunda kunde gå an, emedan man då i otid skulle upptäcka hvarandras frispel och säkerhet i det ena eller andra spelet. Under något tal och tvist, förofrigt under löje och i all vänskap, måste slutligen drängarna, som billigt var, fly och rymma ut platsen åt flickorna.

Söndagen derpå stod våget, och en stor mängd åskådare hade infun-

¹ Detta parti (här s. 33—36) återfinnes i Säves ms. mellan »våg» nr:is 11 och 12.

nit sig på våg-stället. Snart bar det nu af till vågplatsen, en äng, och lätta voro stegen i den svalkande grönskan. — Nu framträdde på planen de utmanades, B-partiets, eller Drängarnas vågare och A-partiets eller de utmanande Flickornas käcka och vackra Wågerska. Wågaren frågade då Wågerskan hvilket vore hennes och flickornas fri-spel, och hon svarade modigt: »hank jär ora frej-spel!» och Wågaren sade då att *krok-finger* var deras fri-spel. Då nu frispelen voro sagda och spelarne uti dem utviste, anmälte vågaren att hans parti för dagens täflan hade mistat en af sina bästa *kalar*, sjelfvaste Prest-drängen, som hade måste kуска för Prest-herrskapet; drängarne begärde då få en annan dräng i stället, som väl icke nu hörde till den del af socknen, men som kort förut hade tjent i Prestgården och var jemgod med den förre. Flickorna voro väl en stund envisa, men gáfvo dock slutligen med sig.

När man nu ändtligen skulle börja med samspelet som var *rännä i kämp*, blef målets längd ett nytt tvisteämne: drängarne ville nemligen nog obilligt hafva 150 steg långt mål, som flickorna ville ej öfvergå 100. Flickornas envishet vann här vid lag, och målets längd blef så utsatt till 110 steg. Men drängarne, som på annat sätt ville ta' sin skada igen, låt nu den mäst långbenta af sina, den ene vågaren (de hade nemligen två vågare på hvarje sida) jemte den ena af flickornas Wågerska aflöpa eller gå upp målet, hållande hvarandra i händerna. Nu blef det ett hjertans löje och skratt bland alla, ty den stackars tösen kunde ej gripa så långa steg som den långbente vågaren. Man måste under en himmelskallande glädje af åskådarne gå om igen flere gånger, tills slutligen, på det att ej flickorna på allvare skulle bli förargade, drängen måste rätta sina steg; och dermed var allt ändtligen i ordning.

Rännä var, som sagdt är, samspelet: men drängarne, som fruktade att de skulle tappa det satte de sju sämsta — i alla fall ej så dåliga rännare — på samspelet, och behöllo så de 14 bästa till begge frispelen *hank* och *krok-fingar*, hvilka spel de trodde sig säkert vinna. Men flickornas trotsiga syfte var att i alla fall vinna ej blott samspelet utan äfven sitt fri-spel. — Man gjorde sig nu som öfligt lediga till kampen: gossarne drogo af stöflor och strumpor, knuto halsdukarna vackert om lifvet, och stodo nu der hurtigt uppställda i sina söndags-hvita skjortärmar, och flickorna drogo skorna af sig och med en duk knöto litet opp sina kjortlar. Wågerskan framsatte nu en af sin sju *rännerskor*, och drängarne satte en mot henne af de sina, och dessa *rännä* allt hvad tygen höllo: drängen gjorde långa säkra språng och flickan gjorde ock sitt bästa, sprang så att det brusade i kjortlarna och hela hennes långa

hårfläta gjorde sig fri och flaxade ut långa ryggen. Men nu skulle ju drängen på halfva målet ta' sin sup utan att spilla — och det gjorde han ock mycket riktigt, och kom ändå före flickan först fram till målet och nappade glad segertecknet, den hvita duken, af käppen. Men då drängen andfådd och segerglad i godt mak nu återvände jemte den flämtande och nedslagna flickan, fick han till sin grämselse vid halfva målet, der vid stolen de fleste åskådarne stodo, höra att han förlorat: han hade nemligen i sanslösheten och ifvern glömt att . . . taga brännvinsbröd till supen! Några hans kamrater ville väl ta' hans parti; men folkmängden, som alltid är flickornas medhållare och äfven den gången hade rätten på sin sida, hade fällt domen oåterkalleligen mot honom. Men flickan var i alla fall så modig att hon af gunst och nåde än engång vill *kämpas* med honom i att *rännä*; och brännvinsbrödet gjorde så mycket att tösen nu vann.

Nu satte drängarne ut en och flickorna satte emot hvarannan gång o. s. v. men förhållandet var, att, då 6 par hade täflat, hade 3 på hvardera sidan vunnit; ehuru flickorna haft den motgången att vid deras fjerde par flickan hade vrickat foten och därför tappat, och då flickorna då begärt få ställa en annan i hennes ställe, hade det, obilligt nog, blifvit envist afslagit. Nu var i alla fall väntan hos alla högt spänd när det sjunde paret skulle *rännä*. Drängarne hade blott en 14 årig sårk att sätta ut, och flickorna hade ej stort bättre att sätta mot; men flickan vann ändå. Ty pojken hade samma dag gått 3 mil (från Wisby till Hejde) och var således styf i benen — men skulle ändå efter drängarnes stolta förhoppning vinna! — Så att »rätten den gången ändå skulle ha sin rätt!!» Också var glädjen hos flickorna obeskriflig — såsom alltid hos naturens glada barn — när de sågo någon af de sina vinna under täflandet, och särdeles högljudt utbristande i ett [!] den hjertligaste segerfröjd då tösen i sjunde paret äflade och lyckligt vann emot den styfbente sårken.

Nu skulle flickornas fri-spel, *hank-dragningen* gå för sig; och allt gick utan anmärkning riktigt, utom det att de anmerkte då första paret drog, att drängen skulle hålla den fria handen på sitt knä och icke på marken. Flickornas seger i samspelet höjde så deras mod och krafter att de äfven på 4 par vunno på *hank-dragningen*, och vunno dermed ock hela våget, utan att Drängarne således fingo njuta någon fördel af sina styfva fingrar i deras fri-spel, som var att dra' krok-finger!

Nu var det mörkt; och glada och öfvermodigt skrattande sprungo de snabbfotade flickorna af till vågstället, der de togo sig en kopp kaffé¹

¹ Trakteringen på stora Wåg gå till en hel Tunna öl och ankar [?] brännvin; ty tilloppet af folk är otroligt.

i glädjen och drängarne med en dugtig knäpp nedsväljde stundens harm. Men snart började spelemannen stämma på fiolen, och vid de första skärande men välkomna tonerna, upphvassade af de högt-klingande under-strängarne, utjemnades den sista skrynklan i drängarnes pannor, Wågerskan dansade lustigt med den raske vågaren, och allt lefde snart oskyldigt och gladt i en hej-dundrande dans, som räckte långt fram på morgonen. — Carl Nicl. Carlson, Hejde & Sanda.

Desse ofvannämnde spelen äro de vanligaste vid de *Gottländska Wågen*, som med få förändringar ännu öfvas öfver hela landet — dock mindre kanske i få af de Norra socknarna. Alla menniskor, — nemligen blott hederligt folk — af alla åldrar deltaga med brinnande lust och kärlek uti dem.¹ Till och med Wisby innevånare, yngre och äldre Embetsmän, öfva dessa Folklekar med *Pärk*, *Warpa* m. m. årligen i Skolbetningen: ingen ännu i rörlig ålder anser sig dertill för god eller förnäm. Landt-flickorna deltaga vanligen blott uti *rännä i kämp*, *hank* och någon gång i att *drägä krok-fingar*. Allmogen älskar dessa folk-lekar högt, hvarför de ock utöfvas med den största lust och ifver; ja, när en Sockens ungdom oförmodadt tappat ett våg helst mot *Åutsoknes*, anses det för en lång tid såsom en verklig olycka. Isynnerhet stiger hettan till det högsta när de stora vågen anställles mellan *Åut- och insoknes*, då således både Sam-spel och fri-spelen gå på en gång. Vanligen sluta då fri-spelen först, och allt hvilar och beror då på Sam-spelets utgång: man blir vid denna underrättelse som genast meddelas alldeles öfver sig gifven, ursinnigt noga och ifrig i spelet; och då vill det bland partierna ej mycket till för att uppsätta ett gräl, helst bland dem som se sig skola förlora — då hela våget måste uppskjutas till nästa (eller någon annan) Söndag.

Men är nu Wåget lyckligt slutadt utan tvist och gräl — som ock sällan händer — utan allt har aflupit med nöje och vänskap, kan man dock lätt se på de aftågande kämparnes ansigte hvem som har segrat — ja, äfven flickorna äro liksom smittade af partiyran —, de fleste åskådare, som alls ej haft att göra med spelet, taga liflig del för och mot, och de begge vågarne isynnerhet gå vanligen jemte hvarandra och i all vänlighet smågräla om vågets utgång. — Då man nu ändtligen

---

¹ [I marg:en står:] Läseriet har i flere socknar fullkomligt utrotat alla de gamla oskyldiga folklekarna; äfvensom bland skolungdomen i Visby dels genom mångläseriet och dels derigenom att nya skolgården — mot mitt råd — gjordes alltför sluttande. S . . .

lemnat *våg-platsen*, går man raka vägen till *våg-stället*, som för hvarje parti särskildt dock gerna är i samma gård, der B-partiets vågare förut tingat rum och förtäring. Vågarna insamla först vågsumman och dela den mellan sina partier, och nu sörjer hvart parti för sig. (Man tager sig nu en sup och en smörgås och så en gång öl, efter råd och lägenhet.) Derefter börjar dansen som öppnas af Vågaren: och den flicka, som får dansa med honom första dansen, anser sig hafva kommit dit i en lycklig stund! Vågaren får sedan för sina bestyr och räkenskaper ej dansa många danser. — Carl Nicl. Carlsson, Hejde & Sanda.

[I marg:en står:] Blir det gräl, stundom slagsmål, kasta sig flickorna vanligen emellan och försona sinnena. — Blir det stor ovänskap, skaffa[r] hvardera partiet sig lek-stuga alldeles för sig. (A. Th. Snöbom.)

— — — »Ännu utgöra de här beskrifne Lekar en oåtskiljelig del af den Gotländske Allmogens nationala skick och karaktär; ännu äro de här på Landet verkliga, lefvande Folkförlustelser, hvilka af unge och gamle betraktas och älskas såsom sådana. Allaredan detta vittnar om deras höga ålder; men ännu mer bestyrkes detta deraf, att flera af dessa Lekars namn, som vi ofvanför hafva sett, kunna utletas, och nästan allenast förklaras af Isländska ord. — — —»¹

---

¹ Bemærkn. over Øen Gotland af Carl Säve — p. 204. —

B. [*Andra idrottslekar.*]

22. *Att kastä i kämp.*

För att öfva *arm-stålet* och visa sin dugtighet, brukar den manliga Ungdomen ofta *kasta i kämp*, antingen i höjden eller i längden. Man utväljer sig då *skapliga* stenar, som böra vara lagom tunga, och isynnerhet något tunna, men ej till den grad att de *skära sig* i luften, d. v. s. genom sin tunnhet ej flyga den möjligaste raka vägen till målet. — När man då *kastar i kämp* i höjden, sker det vanligen mot kyrkan; då man täflar om att kunna med stenen hinna till 1:sta, 2:dra 3:dje, o. s. v. *facket* på *stor-taket* eller ock att kasta öfver detsamma; eller ock att hinna till *kappen* på tornen, till klockhålet, till *ram-gluggarna*, *mällorna* eller *sjelfva flaugen*; många kasta bäst och högst, då de dervid stå helt tätt inunder kyrkväggen. — Då man åter *kastar långt i kämp*, sker det vanligen på en slätt eller på landsvägen, så att man kan se hvarest stenen faller ner och blifver liggande; och den som har hunnit längst, vinner: denna sednare öfning brukas någon gång på Wåg (på När). — Stundom gör man öfningen sammansatt, eller täflar uti att på engång kunna kasta både högt och långt: man står då ett bra stycke från t. ex. en lada, till hvilken man först skall hinna, och sedan jemväl få stenen farande öfver *husryftet*. — Allt detta sker alltid genom att *kasta öfver arm*. Man brukar ock *kasta visst* eller *kastä prick*, d. v. s. till måls efter t. ex. en grindstock, en öppen glugg, m. m. —

Se: föreg. N:o 11 *Att kasta stain*, p. 15 [s. 28].

23. Att juckä.

Detta är också ett sätt att kasta sten, både högt och långt; men man kastar ej då stenen *öfver arm*, fritt och högt svängande armen vid kastet, utan antingen *juckar man undar bain*, d. v. s. man slänger i kastet opp (vanligen högra) benet, och kastar med detsamma stenen bakifrån under knävecket, antingen högt eller långt, allt som täflingen är till: eller ock plägar man *juckä undar buk* (eller *undar lif*), då man deremot i kastet tager några steg framåt, höjer sig litet på tårna, och slänger under-armen lätt mot sidan eller lifvet på sig, då stenen vid denna stöt farer ur handen, högt eller långt, allt efter som man ämnat kasta. — (= L. O. Kalbjärga, Färö.)

24. Att slingä stain.

Detta sätt att kasta sten sker äfven antingen i höjden eller *långt*: man brukar då antingen lägga stenen, som skall *slingas* (eller *slungas*), i bugten af ett vanligt dubbelt taget strumpeband, eller ock i ett ungefär 9 kvarters långt snöre, på hvars midt man fästat en tunn läderlapp eller skinnbit till hviloställe för stenen, hvilken sedan slungas åstad med kast *öfver arm*.¹ — Åter brukar man *slinga stain*, antingen högt eller långt, medelst en 5 eller 6 kvarters lång och något mjuk käpp, hvilken man klufvit i ändan, der stenen inklämmas, för att då bortslungas genom kast *öfver arm*. Cath. Bod. Östman. — (*slinga*, v. med *Slunga*. L. O. K., Färö.)

25. Att slingä med mark-äpplar.

Om hösten, då *mark-äpplarna* (sur-äplena) äro fullstora, bruka gossar gå ner i marken, och medelst ett 6 kvarters långt mjukt spö, som man tillspetsat i smaländan, hvarpå man fästat äplet, — med kast *öfver arm slinga* dessa små hårda *markäplen* otroligt både långt eller [!] högt. —

26. Görä himmels-sprätt.

Man lägger en smal men dock ganska styf och stadig käpp öfver en sten eller *pakke* såsom underlag, dock så att den ena ändan af käppen är vida längre på ena sidan af stenen än på den andra; och på denna

¹ Man brukar vanligen ha' ett större hål i skinnlappen, på det att slingstenen må ligga dessto stadigare; äfven har man ändarne af olika längd i *slingebandet*: den längre lindar man några slag om pek-fingret — och detta blifver så sittande under kastet — men på den kortare bandändan, som man släpper i kastet, har man en knut, hvilken, genom det motstånd den gör vid stensens afgang, gifver densamma så mycket bättre fart. —

Sagens Jättar brukade *här-slinga*. III [Sägn.]: 37.

längre käpp-ändan lägger man stenen, som skall *himmelsprättas*. Nu slår man till den kortare ändan af käppen med en yx-hammare eller klubba, och då flyger stenen af i skarpa sky. — Elaka barn stjåla sig ibland till att på samma vis himmels-prätta grodor, eller såsom det ock heter, *giftä dem på gatä* eller *visa dem ur gård*. — O. Fr. Hartman, Kräklingbo.

Laihä himmels-prätt (med grodor) L. O. K. — *Gifta grodor på gatä* (Cath. Bod. Östman).

27. Att slinga med kastanier.

Om hösten då de vackra bruna kastanierna äro fullmogna, taga gossarne och binda en sådan i ett fint snöre eller tråd, på hvilkens ända slås en knut. — Man slingar så åstad kastanien, som får mästa farten just genom det motstånd som knuten gör mellan fingrarna då den släppes, och den flyger sålunda bra högt, och följes derunder af gossen[s] öga, ty han skall se hvarest kastanien med sin tråd efter sig faller ner. — Stundom har man ock en potatis i stället för kastanien att slinga med. —

28. Att slinga med sten i bänd.

Man tager ett tunnband och lägger en sten i detsamma, svänger så småningom långsamt fram och tillbaka så att stenen ej får falla ur, tills man med en starkare sväng kastar tunnbandet, med stenen alltjemnt lig-gande på sitt ställe i *bänden*, högt i vädret — detta är konsten; och nöjet består i att se huru stenen ligger stilla i tunnbandet, huru detta än svänger kring i luften, tills den slutligen faller ned i backen. — L. O. K.

29. Att slå *Simpor* eller *Kasta flundror*¹ eller *Kasta S*.

Hela konsten består uti att kasta flata små stenar utåt vattenytan så, att de flere gånger studsas på densamma, med allt mindre och mindre hopp, innan de nedsjunka: detta lyckas bäst, d. v. s. man får de flesta *simpor* eller *flundror* om man vid kastandet står så lågt ned mot vattenytan som möjligt, och dertill har stenarna bra tunna, dock så att de ej *skära sig* i luften. — III. Ordstäf, 336.

Sla simpur upp = sitta och nicka då man är trött och sömnig under arbetet, då de som kunna hålla sig vakna, säga på tokeri: »*nå far vör äi mǎrgu koka simp-säupa haile dagen!*» (VI: 131) C. B. Östman, f. i Burs 1805.

¹ L. Utbunge, L. O. K.

30. *Spelä Pickä.*

Man uppreser *Pickän*, d. v. s. en stapel stundom 1 eller $1\frac{1}{2}$ aln hög af större och mindre flata kalk-stenar, de största i botten af omkring en alns genomskärning och ett kvarter tjocka, och så allt mindre och mindre uppåt, och allra öfverst lägger man den minsta stenen eller *sjelfva Picken* som stundom ej är större än en finger-ända. — Nu skola lekkamraterna, som skola *spela Pickä, råmä* eller slå kull densamma, *kasta bi*, eller utse den ordning i hvilken hvar och en skall *råmä* eller *kasta*, då de nemligen ta' sina *picke-stenar* och *kasta bi* på ett afstånd af 10, 12 steg från *Pickän* eller från *målet*. Dessa *pickestenar* äro vanligen någorlunda runda gråstenar, eller ock ha' de omtänksamare gossarna stundom 3 pundiga kanon-kulor: med dem *kastar man bi*, och den som kommer med sin sten längst från *pickän*, han skall stå vid *pickän*; men ej blott den som kommer längst ifrån, utan ock den som olyckligtvis skulle råka till att *råmä* under *bi-kastningen*, skall då aldrig helst stå vid *pickän*. Allt som man vid bikastningen varit närmast, heter man Förstar (*Försten*¹), Andar (*Andern*)¹, Tridar (*Triden*)², Fjerdar, Femtar, Sjättar, Sjundar o. s. v. Dasken o. s. v., och i denna ordning har man ock förmånen att *råmä*. Om man nu dervid lyckas slå ned en del af *picken* eller t. o. m. någon gång hela, h e. »usqve ad fundamentum», springer man genast efter sin sten för att med den komma i bo. Men under tiden arbetar den som står vid *pickän* ifrigt på att bygga opp honom igen, och då han ändtligen lägger högsta stenen eller *sjelfva pickän* på, ropar han högt: »pickä på, stå!» och då skall genast hvar och en stadna der han då är med sin sten, derest han ej redan kommit i bo, som är vid målet. Att stå vid *Pickän* är oftast en både mycket arbetsam, förgärlig och t. o. m. farlig syssla: ty först ryka stenskärfvorna af den bombarderade *pickän* honom om öronen, så kunna *picke-stenarna* stundom skada honom, och dertill är det alltid både svårt och brydsamt att i den stora hasten och under de lyckligare kamraternas idkeliga seger-skratt få *picken* åter uppbygd; stundom faller han också ner igen då han redan är halfbygd, m. m. Då nu hvar och en af de spelande ändtligen kastat sin tur ut, och den som står vid *pickän* antingen genom

¹ -en, -ern skrivet öfver Förstar, Andar.

² Triden ändr. fr. Tridar.

ovanlig hastighet vid hans återuppbyggande eller genom flere kamraters motgång i att ej *råmä*, hunnit så hastigt få pickän färdig, att ej alla ännu hunnit i bo —, har han då ändtligen utsigt att kunna komma från pickän. Hvar och en af de medspelande skall då lägga sin pickä-sten ned på marken, der han var när det ropades: »pickä på stå!» och den som står vid pickän skall då, som det heter, *pickä på någon*, d. v. s. ställa sin ena fot tätt intill pickäns grundval, sedan sträcka ut det andra benet så långt han förmår, och slutligen med sin egen picke-sten eller någon annan behaglig större eller mindre flat sten försöka att träffa någon af kamraternas picke-sten — vanligen dens som ligger närmast och han säkrast kan träffa eller ock någon annans som han har godt öga till och vill ha' till att stå vid picken efter sig; ty den hvars sten sålunda blir träffad, måste nu träda dit. — Och så börjar nu turen igen att *råmä* eller kasta på picken på samma vis, börjandes med Förstar, Andar, o. s. v. — Men om under spelet någon ej sjelf hunnit i bo innan den som står vid picken ropat: »pickä på stå!» eller alldeles släppt pickän, och han således måste lägga ner sin sten utanför boet, — har han rättighet att med densamma skynda sig i bo, ifall en följande kamrat *råmat* så grundligt att han nu kan hinna dit innan det igen ropes: »pickä på stå!» —

Då lekkamraterna slutligen tycka sig hafva spelat nog för den gången, eller eljest någon enskildt af dem vill komma från spelet, skall han först ordentligt, som det kallas, *Råmä picken ifrån sig*, d. v. s. han skall då, innan han kastar i sin tur, högt säga: »nu råmar jag picken ifrån mig!» och lyckas han då att ruinera picken så, att han med sin sten lagligen hinner i bo, eller om han dertill förhjälpes genom en kamrats kraftigare och lyckligare *rämning*, — är han först fri från det *picke-spelet*. — Men den olycklige stackare, som ej på detta giltiga sätt gjort sig fri från spelet, eller i förargelsen öfver en för lång och tråkig uppvaktning vid picken, eller ock den som sist står vid picken, då spelet måste tvärt slutas, t. ex.¹ då lectionstimman slår för skolgossarne —, han får för några ögnablick bära den gemena titeln af *picke-skit*; men den godlynta vänskapen förhindrar oftast dess begagnande mot hyggliga kamrater. —

31. *Brännä-kuttä*.¹

Lek-barnen gräfva i en krets på gården ett hål för hvar och en af dem som skola leka, och midt i kretsen ett större hål, som kallas *Kungshålet*. I de öfriga hålen hålla de Lekande troget ändan af en ungefär 2 alns

¹ (Eller *Bränn-putt* eller *Brännbäll*.) L. Utbunge.

käpp, och vandra rundtomkring borrhande med käppen i hålet. En boll lägges midt i kretsen, och en skall *gå med bollen*, d. v. s. att med sin käpp, hvilken liksom de andras brukar vara litet krum åt nedre ändan för att dess bättre och kraftigare kunna slå bort bollen —, slå bollen så att den träffar eller *bränner* någon af kamraterna, då denne i stället får *gå med bollen*. När denne nu drifver till bollen att den flyger in i kretsen bland lekbarn, aktar icke blott hvar och en sig att *bli bränd*, utan man skyndar sig ock att med sin käpp slå bollen än längre bort; men man skall dervid skynda sig att få sin käpp tillbaka igen i sitt håll, ty kan den som går med bollen få dit sin käpp, är han fri från att gå med bollen. För mera bråk och liflighets skull i leken, byter man oupphörligt om håll; men inte mer än en får vara i ett håll, och den som kommer först dit med sin käpp har rättighet till detsamma. — Derför skall man alltjemt akta sig för den som går med bollen; hvilken kamrat ock slutligen kan fria sig derigenom, om han, oakadt de andras alla bemödanden med sina käppar, kan få bollen i *Kungshålet* och dertill trampa på honom; men han, såsom ock de öfriga, får härvid alldrig begagna sig af annat vid bollens makande än af sin käpp, och rör han bollen med händerna säges han »fått lus i fingrarna». Men har han då lyckats att få bollen i *Kungshålet* — hvilket är svårt och sker mycket sällan —, emedan oftast försöket blott göres för att få narra de andra att ett ögnablick taga käpparna ur sina håll —, då lägger han antingen sin egen käpp öfver bollen i Kungshålet och alla de andras tvärt öfver densamma, och kastar medelst tag i sin egen underliggande käpp de andras högt i vädret, då hvar och en i största hast skall taga igen sin egen käpp — ingen annans — och med den skynda i håll —, eller ock tar han alla käpparna i famnen och kastar dem i luften, då hvar och en skall ta sin och skynda i håll: i begge fallen skall den, som kommer sist i håll, gå med bollen.

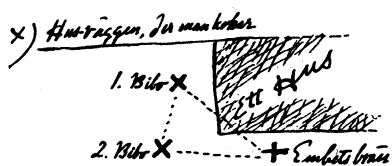
[I marg:en står:] *Laika bränn-bäll*, då bällen är af skuren björkesvamp. Med alla käpparna i ett håll, utom den som *laup' mä' bällen*, Cath. B. Östman. L. O. K.

Golfspelet. J. G. Kohl, Resa i Skottland, sid. 119.

32. Att lekä *Appelgrås* (eller *Ballstā* eller *Stekä Appelgås*).

De Lekande antaga namnen *Appelgrås*, *Bibo*, *Kakan*, *Draken*, *Embets-brännaren*, *Flaggen*, *Gåsen*, *Hästen*, *Ikornen*, m. m. Att få vara *Appelgrås* är — som man får se — det förmånligaste, och det blir van-

ligen den äldsta och betydligaste af kamraterna. Denne (A.) skriver nu med krita opp på en vägg A. B. C. D. E. m. m. — stundom den gossens namn i parentes som är Appelgrås, Bibo, o. s. v. — Sedan börjar A. att *koka*, d. v. s. han ta'r en boll och säger: »jag kokar, jag kokar, jag kokar på en liten, liten liten lillebit, lillebit färskt, färskt, färsk Fla-fla-fla, — — Bi-bi, och tillägges hastigt t. ex. Gås!» slår bollen hastigt i väggen och springer jemte alla kamraterna långt, långt bort från husväggen, utom den lekkamrat (nu Gåsen), som blir nämnd eller som A. kokat på. Gåsen skall då på ögnablicket taga bollen och ropa högt »boll-stå!» (eller »ball-sta!»); och skola då alla de flyende kamraterna stadna på ögnablicket hvar på sitt ställe. Nu ropar vidare Gåsen vanligen till den som står närmast eller han eljest har godt öga till: »jag bränner på Draken!» t. ex., då denne genast skall vända ryggen till honom, och Gåsen skall, stående der han fick tag i bollen, *bränna* Draken, d. ä. försöka att träffa honom med bollen. Lyckas han deri springer han (Gåsen) och alla de andra genast så långt han hinner undan; men då tar Draken straxt bollen och ropar: »boll-stå!» då alla återigen straxt skola stadna, och Draken försöker nu *bränna* den han tycker: lyckas han deri, så ta'r den nu *brände* bollen, ropar »båll-stå!» försöker bränna någon; o. s. v. fortgår leken alltjemt. — Men om nu den förste som A. kokade på ej med bollen lyckats *bränna* Draken eller någon af de andra brända sedermera deri misslyckats eller kastat bom, träda alla *lekbarnen* genast tillbaka, utan fara att vidare bli brända, till väggen, derå Appelgrås — som alltid förer protocollet — ritar ett streck (*Batting* eller *hor-unge*) vid dens namn som bommat, hvilken nu skall taga bollen och *koka* på nytt, slå bollen i väggen och springa jemte alla, utom den han kokat på. — Men om under flykten någon skulle hinna att komma bakom något hus-hörn, träd eller annat hinder, så att ej den som kokar, t. ex. Bibo, kan, stående på sin plats der han fick tag uti bollen, i rak linie komma åt att bränna t. ex. Embetsbrännaren —, har Bibo rättighet att stiga ut ett stycke åt sidan (eller från 1. till 2.) så att han kan komma åt Embetsbrännaren; dock så att det äfven derefter blir lika långt till honom såsom tillförne.

Sedan nu spelet eller leken fortfarit så länge att någon utaf kamraterna fått vanligen sex streck — det brukar vara det högsta —, ibland ock endast fyra streck eller *Battingar* —, så skall afstraffningen börja, d. ä.

alla lekkamraterna skola få så många slag (kast) i ryggen af bollen som han har streck. — Syndaren ställer sig då med ansigtet mot väggen der man *kokat* med rockkragen uppstjelt, och nu ger hvar och en på några stegs afstånd honom sina välförtjenta slag (kast) med bollen, allt som man har hjerta i sig till, hårdare eller lenare; men den slagne kommer väl ihåg huru han blifvit trakterad, och tröstar sig vid rappen med tanken på en billig hämnd.¹ Det är därför en stor fördel att först bli afstraffad; och detta stora företräde har i främsta rummet Appelgrås — som dock vanligen ej blott är den starkaste men ock den ädelmodigaste — sedan Bibo, o. s. v. Har A. äfven streck, skall Bibo börja att slå. Man har nog i allmänhet lust att dänga till dugtigt; men fruktan för represalier af den för hårdt eller t. ex. i hufvudet — som är det värsta — slagne, eller att alltför mycket reta emot sig den allmänna mildhets-känslan, gör att man vanligen slår och afstraffar beskedligt sina lekkamrater. — Om någon ej fått något enda streck, har han dock rättighet att afstraffa de felande, ehuru han sjelf är ostraffelig: det är vid sådant tillfälle som man väntar sig det stora ädelmodet. — Wid detta spel eller lek har man ofta prof af ungdomens rättsinhet och oblidkeliga rättvisa: en stygg och ej väl liden kamrat, som vid andra tillfällen varit elak får der ut sitt straff uti fullaste mått; men hederliga och omtyckta kamrater och små-sårkar slippa vanligen ganska lindrigt. —

33. *Långbo* (Rännandes-Långbo).²

Af gammalt — för 20, 30 år sedan — lektes *Långbo* så, att alla lekkamraterna indelades i tvenne lika talrika partier, och man hade ett *Bo*, utmerkt genom stenar eller en rand på marken, i hvarje ända af gården eller lekplatsen. En *Bo-karl* (eller *Bo-herre*), de äldste och skickligaste som voro inom hvarje parti: desse *kastade först upp* om kamraterna, eller bestämde hvilka af dem skulle komma till det ena eller andra partiet, derigenom att de *singlade upp* med en slant, höllo krona och klafve; och den af dem som *höll rätt* fick välja en — alltid den bästa — af de två närmast jemngoda kamraterna man *satt ut emot sig*: och dermed voro nu de två partierna indelade; och sist *kastade man upp*

¹ Vid ett alltför för hårdt och svidande slag — helst i hufvudet, hvilket nästan anses gement —, ropa alla de andra: »det var t. ex. Kaken!» (nemligen som slog så omenskligt).

² [I marg:en står:] *Lång-boll*, då hälften af de spelande är inne och andra hälften ute, är det enda boll-spel, som öfvas på Fårö. Edv. Olsson Landsnäsa, Fårö. — *Lang-bod*, -i, f. (C. B. Ö.).

om *ute* eller *inne*, hvarefter det ena partiet trädde inom det ena *Boet*, der nu *Bo-karlen* sjelf vanligen stod till höger — derest han ej händelsevis var vänsterhänt — och hela hans öfriga parti långs *boets* yttersta gräns.

Den *Bo-karlen*, som med sitt parti var ute, var den som ensam fick befalla, ställa hvar och en, efter känd skicklighet, på sin plats, uppmana dem till påpasslighet, m. m. Slutligen lät han då den minsta och sämsta af sitt parti taga bollen och ge den innestående *Bo-karlen bädder* (eller *vädder*), men alltid *i luften* och ej på *stöt*. Men i fall någon af de innestående steg det minsta utom Boet, hade den som skulle ge *bädder* rätt att *bränna* eller *sticka* honom, hvarigenom den brändes parti *förlorade boet*, då det andra partiet kom in i stället. Fick nu den innestående Bokarlen ej nog *skapligt bädder*, så brydde han sig ej alltid om att slå det; men vid det tredje *bäddret* skulle han prompt slå bollen, då i samma ögonblick han sjelf med hela sitt parti sprang ur *Boet* och sträfvade bort åt det andra motsatta *Boet*. Men just som bollen var slagen och det innestående partiet började springa, sökte ock de utestående att antingen *ta lyra* d. v. s. att ta' bollen i luften, då motpartiet blott derigenom förlorade Boet, — eller, om detta ej lyckades någon af dem, att genast i ilande fart få tag i bollen och dermed *bränna* eller *sticka* någon af de flyende, medan de ännu voro utom och mellan de begge Boen. Tilltrodde den, som först fick tag i bollen, sig ej att af bristande skicklighet i att kasta eller förmedelst det alltför långa hållet, att kunna bränna någon, hade han lof att kasta bollen till någon annan af sitt parti som ropade på att få bollen eller till den han trodde kunna bli farligare för motpartiet. Blef någon bränd under flygten från bo till bo, mistade det partiet han hörde till genast boet; men kunde den brände få tag i bollen och bränna någon ann' af motpartiet, var han sjelf och hans parti derigenom åter fri att åter intaga boet, bara man nu kunde lyckligen hinna detsamma utan [att] återigen bli bränd. När man deremot fick Bo genom att *ta lyra*, gick det lyckliga partiet helt makligt i Bo, ty man hade då ej rätt att bränna dem tillbaka.

Men, ehuru ingen blef bränd af dem som sprungo, var det ej alltid sagdt att alla sprungo, utan att några som ej vågade ge sig af, blefvo kvar i det gamla Boet. Då skulle den dugtigaste af de återstående för tillfället agera Bokarl, taga mot bäddret, slå bollen — åtminstone vid tredje kastet eller bäddret — och så försöka komma öfver till kamraterna i det andra boet, hvilka sednare nu för att hjälpa stackaren, vågade sig långt utöfver sitt redan vundna bo, — alltid med fara att bli stuckna —, och

stundom i en bråd vändning skalade öfver till den öfvergifne — det man hade rättighet till, om man kunde lyckas —, för att sålunda bli hans Bokarl, slå bollen från sig skickligt, och slutligen bärga sig och den pröfvade kamraten öfver till de andra i det nya boet. Men om allt sådant misslyckades, och en eller flere kamrater, äfven efter det fatala tredje bäddret, ej vågat sig öfver —, då skulle de *tryckas ute* (*tälas* eller *pinas*), d. v. s. att tvenne af det utevarande partiet stälde sig på hvar sidan [!] om lekplatsen, midt emellan begge boen, och höllo sina högra händer dolda under tröjan, der blott en af dem hade bollen gömd. Nu skulle den, som skulle *tryckas ute* i största fart springa från sitt gamla bo till sina kamrater i det nya midt emellan sina tvenne fiender, af hvilka han ej visste hvilken som hade bollen, men hvilken de hade rätt att *sticka*. Nu berodde lyckan att springa närmast den som ej hade bollen; men de fleste vågade ej äfventyra så mycket, utan sprungo hellre midt emellan de begge motståndarne, men alltid i fullaste fart och med de qvickaste språng och vändningar för att undvika bollen: och lyckades detta någon gång, var glädjen obeskriflig i den lyckliges läger!

Och så fortgick nu leken från bo till bo med att slå bollen, ta lyra, *sticka*, och *trycka ute*, m. m. — Paren voro alltid jemna i begge partierna; dock, om någon udda ändtligen ville vara med, kunde det någon gång beviljas, men då var han alltid föga duglig, användes blott att *ge bädder*, och förklarades dessutom för *stick-lös* (*sticklausar*), d. v. s. det räknades för intet att *sticka* eller *bränna* honom, hvarför han ock kallades *Sticklausen*: denne var stundom alltid *ute* eller blott ibland det utevarande partiet. — Om någon gång någon gosse under sjelfva spelet nödvändigt skulle gå utom Boet, kunde han göra detta utan fara att bli bränd, bara han först spottade i Boet och sade: »tvi, mitt Bo!»

Så speltes Långbo af gammalt i Wisby, helst om våren, då skol-gos-sarna öfvergåfvo den då ännu trängre Skolgården, och dermed roade sig på Sanct Mariæ kyrkogård eller vanligast om qvällarna på Gamla Torget, som fordom, eller till 1866, blott var 33 alnar bredt. Stundom speltes och Långbo i Trojaborg eller uti Skolbetningen. —

Nu, i sednare tider, spelar man deremot *Långbo* eller *Rännandes Långbo* på det sättet att en kamrat ensam är ute, ger sjelf bädder, tar lyra, om han sällan någon gång det kan, springer eljest efter bollen och *sticker* i högen af hela det flyende partiet; lyckas han *bränna* någon, skall denne försöka *bränna* någon annan igen, o. s. v. Men, den som sist blir *bränd* då alla redan äro i Bo, han skall åter ensam vara ute. — Om

någon af de innevarande under spelet rörer vid bollen utom bo, så blir han *bränd* och mister derigenom bo, och får nu i den förr utevarandes ställe, som han derigenom befriat, sjelf *vara ute*.

34. *Gåendes Långbo* (eller *Bränn-bod*).

Tillgår i det hela liksom nästföregående nymodigare Långbo, blott med den stora skilnad, att man mellan Boen och eljest i allmänhet ej får springa, utan måste nu allenast gå —, men så fort man det kan. — En kamrat är dervid alltid ensam ute, ger sjelf bädder, tar lyra om han kan; men, då det ytterst sällan lyckas, får han i motsatt fall — dock endast i detta fall — springa efter bollen, under det att det innevarande motpartiet måste allenast gående fortskynda ur sitt bo till det andra. — Men, då den som är ensam ute, nu fått tag i bollen, skall han stadna der, och stående kasta efter eller försöka *sticka* eller bränna de gående lek-kamraterna. Blir någon af dem *stucken*, skall han springande ta bollen, stadna der och försöka bränna någon, o. s. v. Men den som blifvit sjelf bränd och ej lyckats bränna någon igen, innan alla gått i Bo, han skall då vara ute nästa gång.

Denna sorts Långbo, som så föga öfverensstämmer med vår Ungdoms lifliga och hurtiga leklust, brukas blott såsom en afvexling mot andra mera påkostande Lekar, och såsom en hvila dem emellan. — Det förstås, att om någon *som är inne* under spelet ta'r i bollen, så *bränner* han sig, och får då i stället *vara ute*.

35. *Att Bäddrä eller Väddrä*.¹

Allt bällspel på Gotland skiljer sig derigenom från all sådan öfning på Sveriges Fast-land, att man här alldrig brukar *säll-träd* eller käpp att slå bällen med, utan blott händerna (någon gång ock fötterna), och det i alla sorters bällspel, såsom *pärk*, *långbo*, m. m.; ett undantag gör man endast uti *Brännä-kuttä*, då man slår bällen långsät marken med en käpp eller stake. — Såsom en vacker och särdeles rolig föröfning till hvarje-handa bällspel, brukar man här på Gotland allmänt, ej blott gossar och ynglingar, utan jemväl raska flickor, att *bäddrä* eller *väddrä*. Dertill fordras blott en vacker och slät gräsvall eller en hårdtrampad jemn

¹ [I marg:en vid rubriken står:] *Vägg-bäll* (ett Engelskt spel) = ett slags bäddring mellan 2 partier af flere spelande mot en vägg, å hvilken ett streck är draget, hvarunder bällen ej får träffa. (Infördt uti Wisby och (gamla) Skolgården af Con Rect. J. E. Lyth, omkr. 1838) S . . .

gårdsplan, samt en lagom hård och mjuk bäll, klädd med skinn — någon gång ock virkad af garn — som väl studsar från marken — omkring en aln eller högst 6 kvarter — eller, som det kallas, *tar bra stöt*.

De spelande ställa sig på åtskilliga alnars afstånd från hvarann' och slå bällen i stor båge till hvarandra eller *ge hvarandra bädder*, då kamraten »tar bällen på stöt» eller slår den sedan han studsat i marken — vanligen på första stöten — tillbaka i lika båge till den han *bäddrar* med, då denne åter på samma sätt slår bällen tillbaka. Äro spelarna i denna vackra lek väl öfvade fortfar man dermed långa stunden, tills bällen slutligen träffar någon sten eller ojemnhet i marken, då han ta'r *sned stöt* och blir då, derest ej de som *bäddra* äro desto vigare och säkrare, svårare att *ta* och få upp igen i den förra jemna båg-gången. — Stundom, då bällen kommer för nära uppå en, plägar man ock slå honom *i vädret* eller innan han nått och studsat mot marken: ibland *bäddrar* man ock allenast på detta sätt, hvilket väl är vackrare, men ock mycket svårare, och försakar lätt svullna händer, då bällen är det minsta för tung eller hård. Så fortfar nu *bäddringen* tills antingen någon af *bäddrarna* icke alltid riktigt och säkert träffat bällen, så att han förmår styra densamma åtminstone någorlunda åt hållet der hans medspelare står, och denne sålunda ej kan hinna dit som bällen faller ner och *tar stöt* och riktigt slå den tillbaka; — eller ock då bällen tagit alltför ojemn och *sned stöt*; eller äfven då den ohjelpigen kommit *på trill*, d. v. s. utan egentliga stötter blott småhoppa eller trillar på marken. I dessa fall springer den som är närmast bollen, ta'r och kastar den opp igen till sin kamrat, och så fortgår åter *bäddringen* som förut. — Man brukar ock *bäddra* mot en slät vägg, antingen *på stöt*, då bällen studsar först mot väggen och sedan mot marken, då den blir slagen tillbaka mot väggen —; eller ock *bäddrar* man mot vägg utan att bällen nånsin får komma på marken, utan blott ur handen och mot väggen; ibland *bäddrar* man allenast så, men vanligen brukar man ömsom dessa begge sednare *bäddrings*-sätt, allt som bällen från väggen studsar mot den som *bäddrar*: och sker detta slags *bäddring* af en bällspelare ensam. Både vid denna sednare *bäddring* mot vägg och vid den förra mellan två *bäddrare*, börjar man vanligen på kortare afstånd, hvilket man under lekens fortgång alltmera ökar; och äro och anses de längsta hållen för både de svåraste och prydligaste. — Någon gång *bäddrar* man väl ock i en krets mellan 3, 4 eller flere, men det går sällan bra: den lättaste *bäddring* är mot vägg, men [den] förnämligaste och riktigaste mellan två säkra *bäddrare*. —

Bäddring är en ståtlig¹ och vacker lek, älskad och öfivad af allt folket på Gotland från barns ben allt intill gubbåren, i och för sig sjelf och såsom en oundgänglig föröfning till alla bällspel i gemen och Pärk isynnerhet. Det är ock en härlig och helsosam kroppsöfning, ej just genom att slå bällen fram och åter, ty dess gång genom luften lemnar spelaren nog tid att andas ut, men genom det upphörliga språnget fram och tillbaka att *få bällen*, genom de oändliga sidokastningarna och vridningar på kroppen under det samma, och genom den friska rörelsen i bröst, armar och ben. Och några bällspelare äro till och med så öfvade att de någon gång kunna slå bällen lika säkert och med än starkare fart med foten tillbaka till medspelaren; utom dess att öfvade ynglingar, skola, utan att vara vänsterhändta, ändå slå bällen nästan lika säkert med vänstra som med högra handen, och det både *på stöt* som *i vädret*. Somliga försöka ock ibland att bäddra med två bällar på en gång. —

Bäddring är egentligen icke någon täfling, utan blott ett nöje för en sjelf eller mellan två jemngoda spelare; och brukas blott då man af någon orsak ej för tillfället kan få i gång några andra riktiga och mera samman-satta lekar. — (Brukas på Fårö. L. O. Kallbjärge.) —

36. Att räkna Hor-ungar.

Är en lek med boll, då tvenne täfla uti att kunna släppa bollen och med samma hand taga densamma igen i luften innan den hinner marken. — Så många gånger man deri lyckas, så många Hor-ungar får den andra. — Men att ta' bollen, kastad uppåt, i handen, [kallas] att *få sig äkta barn*; men släpper jag bollen, säges det, att man slagit ihjäl ett (det sista) barn. Cath. Bod. Östman. —

37. Att rullä hjaul.

Detta är de minsta små-gossarnas aldrea första öfning i att handtera kastade kroppar: antingen trilla de i stugan eller på gården med en boll (innan de kunna *bäddra*), med ett litet hjul af en barn-vagn, en kula, ett klot eller en trissa, eller också bara med en någorlunda rund sten. — Stundom hafva de små hjeltarne satt sig ett mål före, hvarefter de trilla; än så kappas de uti att kunna trilla längst; åter så trillar man bollen upp på det sluttande hustaket; och bäst det är, börjar de med den lilla handen träffa bollen på stöt eller i vädret en, två, tre gånger — — —

¹ Ms. ståtligt.